mobilnost

Uvod

»*Kot družbeno mobilnost razumemo vsak prehod posameznika, družbenega objekta ali vrednote – vse, kar je ustvarila ali oblikovala človeška dejavnost – iz enega družbenega položaja v drugega,*« je pred osemdesetimi leti zapisal začetnik znanstvene analize mobilnosti Pitirim A. Sorokin v knjigi Social and Cultural Mobility (Sorokin 1927). Sorokin razlikuje med *horizontalno* in *vertikalno* družbeno mobilnostjo. Prva pomeni premike v družbi – spremembo vloge, ki hkrati ne pomeni spremembe statusa (prehod iz katoličtva v protestantizem, prehod iz ene družine v drugo ipd.), vertikalna pa spremembo družbenega statusa (npr. napredovanje v službi, povečanje izobrazbe).

Če družbena mobilnost (horizontalna in vertikalna) pomeni premike v družbenem prostoru, druga vrsta mobilnosti pomeni premike v geografskem prostoru. To označujemo kot migracije. Čeprav sta obe mobilnosti med seboj povezani, pogosto se tudi prepletata, ju ne moremo enačiti. Za migracije je bistven teritorialni premik (npr. sprememba prebivališča), ki pogosto pomeni tudi premik v družbeni hierarhiji, za družbeno mobilnost pa sprememba družbenih interakcij, ki pa ne vključujejo nujno tudi teritorialnega premika.

V tej publikaciji se bomo osredotočili predvsem na prostorsko mobilnost, še posebno na migracije. Čeprav ta pogosto povzroči tudi spremembo statusa, se bomo družbeni mobilnosti posvetili le delno, saj posredne družbene posledice migracij zahtevajo vsaj še tolikšno pozornost.

Čeprav migracije niso nov pojav, so še posebno močne v zadnjih desetletjih predvsem zaradi globalizacije. Če so bile v zgodovini omejene geografsko (npr. priseljevanje iz Evrope v Ameriko) ali so bile posledica (naravnih) katastrof (beg pred lakoto iz Irske v ZDA), so danes prisotne kjer koli in kadar koli. Na splošno gledano lahko migracijske vzorce vidimo kot odraz hitrega spreminjanja ekonomskih, političnih in kulturnih vezi med državami (Gidens 2001). Imajo pa različne vzroke, različni raziskovalci pa jih tudi različno delijo. Na eni strani so vzroki, ki ljudi privlačijo v drug kraj, na drugi pa tisti, ki ljudi odbijajo (teorija odbijanja in privlačenja; dejavniki odbijanja in privlačenja). Lahko rečemo, da eni vzroki izhajajo iz želja posameznika ali družine po boljšem življenju v drugem kraju – torej osebni vzroki – drugi pa pomenijo grožnjo njegovemu življenju, standardu in podobnemu v kraju prebivanja v obliki nezaposlenosti, vojne, lakote in podobnem. Torej družbeni vzroki.

Delitev migracij je pri različnih strokovnjakih različna. Najosnovnejša je razdelitev na dve kategoriji migracij. Prva je *varnost* (naravne nesreče, konflikti, ogrožena osebna varnost, slaba politična perspektiva), druga je *ekonomska* (slab ekonomski položaj). Gidens razlikuje štiri osnovne modele po letu 1954. Prvi je *klasični model* migracij, ki pomeni bolj ali manj množično izseljevanje v čezmorske dežele, kot so ZDA, Kanada in Avstralija, ki so postale *države priseljencev*. V teh primerih je bilo priseljevanje množično podprto predvsem z obljubami o državljanstvu, ki je bilo obljubljeno prišlekom, čeprav

Vzroke za odselitev iz nekega kraja (dejavniki odbijanja – push) in vzroke za priselitev na točno določeno območje (dejavniki privlačenja – pull) mednarodne študije po navadi poskušajo opredeliti na podlagi teorije odbijanja in privlačenja (teorija push-pull). Model dejavnikov privlačenja in odbijanja je v svojem temelju ekonomski, saj v njem prevladujejo ekonomski dejavniki. Toda v ta model se vedno bolj vključujejo tudi drugi dejavniki, zlasti politične razmere, pa tudi socialnopsihološki oziroma kulturno-etnični dejavniki, ki so značilni za posameznika in družbo v nekem trenutku. Med glavne potisne dejavnike spadajo: neustrezno število in struktura delovnih mest v domačem okolju, želja po boljšem zaslužku za isto delo, želja po delu v tujini, želja po dodatnem zaslužku, razpoložljivost in usposobljenost prebivalstva. Ob teh pa so lahko vzroki za migracije povezani tudi z možnostmi izobraževanja, nižjimi cenami stanovanj v tujem okolju, čistejšim in prijetnejšim okoljem ali versko nestrpnostjo in drugimi vzroki.

Dejavniki odbijanja se nanašajo na državo ali kraj, od koder posamezniki migrirajo, dejavniki privlačenja pa na državo ali kraj, kamor se migranti priseljujejo. Nekateri dejavniki so lahko oboji, kot na primer izobrazba, industrija itd. Ker posamezni raziskovalci navajajo različne dejavnike, tu prikazujemo povzetek vseh.

Dejavniki odbijanja:
- pomanjkanje služb,
- premalo priložnosti,
- politični strah,
- nasilje in vojne,
- slaba zdravstvena oskrba,
- nezmožnost izražanja verske pripadnosti,
- izguba premoženja,
- naravne nesreče,
- smrtne grožnje,
- suženjstvo,
- onesnaženje,
- slabe stanovanjske razmere,
- posestniki,
- slabe možnosti pri iskanju partnerja.

Dejavniki privlačenja:
- zaposlitvene priložnosti,
- boljše življenjske razmere,
- politična/verska svoboda,
- užitek,
- izobrazba,
- boljša zdravniška oskrba,
- varnost,
- družinske vezi,
- boljše možnosti pri iskanju partnerja.

so priseljevanje urejali z letnimi kvotami. Drugi je *kolonialni model*, za katerega je značilno, da so nekdanje kolonialne države, kot sta npr. Francija ali Združeno kraljestvo, spodbujale priseljevanje v matične države iz nekdanjih kolonij. Tretji je *model delavcev gostov*, ki je bil uveljavljen predvsem v Nemčiji, Švici, Belgiji in drugih zahodnoevropskih državah, ki so zaradi hitrega gospodarskega razvoja potrebovale veliko novih delavcev. V teh državah so podpirali predvsem začasno naseljevanje zaradi potreb trga dela, priseljencem pa niso podeljevali državljanstva tudi po dolgotrajnem prebivanju. Zadnji pa je model *nezakonitih migracij*. Obstajajo pa tudi druge delitve, temelječe na poudarkih, ki jih posamezni avtorji dajejo migracijam.

Tudi posledice migracij so zelo različne. Osnovna je demografska posledica (spremembe v sestavi prebivalstva) v obeh družbah – emigrantski in imigrantski. Ob teh zaželenih in nezaželenih demografskih posledicah pa nastaja tudi vrsta drugih političnih, socialnih in kulturnih sprememb, pozitivnih in negativnih. Kot primer lahko navedemo krepitev populističnih in rasističnih gibanj v Evropi, ki hočejo družbene probleme naprtiti prišlekom. Ob teh pa še vrsta drugih, kot so vprašanje integracije ali asimilacije, nestrpnost in diskriminacija, izkoriščanje tuje delovne sile; mešanje, sobivanje ali konfliktnost različnih kultur, socialna mobilnost priseljencev in še mnoga druga vprašanja.

Nekatere delitve migracij

Malačič (2003)
- stalne/začasne
- primarne/sekundarne/povratne
- ruralne/urbane
- posamične/skupinske
- prostovoljne/prisilne
- invazije

Klinar (1976)
- moderne
- sodobne
- ekonomske
- politične
- prostovoljne(delovne, izobraževalne, združevanje družin)/prisilne (begunci in prosilci za azil, migracije zaradi okoljskih sprememb)
- trajne/začasne
- organizirane/neorganizirane
- konservativne/inovacijske
- beg možganov

Delitve na podlagi meja
- zunanje (mednarodne)
- notranje (nacionalne)

Delitve na podlagi trajanja
- trajne
- začasne
- dnevne (vozači)

Migracije so v strokovni literaturi praviloma označene kot pozitiven proces in odraz vedno večje mobilnosti sodobne družbe. Kot problem in s tem negativne se obravnava le nezakonite migracije, ki pa so ponekod na skrivaj celo zaželene, ker praktično edine omogočajo delovanje nekaterih dejavnosti. To velja predvsem za priseljevanje iz latinskoameriških držav v ZDA, delno pa tudi za migracije iz Afrike v posamezne zahodnoevropske države. Kot problem pa se omenja tudi prevelik obseg migracij, ki bi lahko povzročil večje politične in kulturno-identifikacijske pretrese v državah priseljevanja.

Pri obravnavi migracij se uporabljajo dvojna merila. Del stroke je naklonjen priseljevanju in ga enačijo z migracijo, na drugi strani pa predvsem pri meddržavnih migracijah nihče ne omenja problematike odseljevanja v državah izvora migrantov. Hkrati pa vse države na svojem območju odseljevanje obravnavajo kot zelo problematično in sprejemajo številne ukrepe za njegovo ustavitev. Pri tem posebej poudarjajo odseljevanje mladih in izobraženih prebivalcev. Tudi Slovenija pri tem ni izjema, saj obžalujemo odseljevanje mladih in izobraženih ljudi, hkrati pa poskušamo čim bolj selekcionirati priseljeno prebivalstvo.

Migracije pa vendarle pomenijo določen pretok informacij in idej in so, če so dvosmerne, gotovo pozitivne. Na splošno pa so pozitivne za območja priseljevanja, zato najbolj pozitivno vrednotenje migracij prihaja z območij priseljevanja, kar je še posebej izrazito za meddržavne migracije. S tega vidika je ustrezno prizadevanje EU za uveljavljanje krožnih migracij in partnerstva za mobilnost med EU in tretjimi državami. Tako bi migracije dejansko postale koristen proces, saj ne bi bilo več klasičnih območij priseljevanja in odseljevanja.

Pri vrednotenju migracij ne moremo mimo demografskega prehoda, to je pojava zmanjšanja umrljivosti in rodnosti. Ker se je v prvi fazi bistveno hitreje zmanjševala umrljivost kot rodnost, je visok naravni prirast omogočil močno odseljevanje iz Evrope, ne da bi bila ta bistveno demografsko ogrožena. Seveda pa je to omogočilo hitrejši razvoj novih poselitvenih območij (Amerika, Avstralija ipd.). Odseljevanje je upočasnilo razvoj Evrope, hkrati pa je bilo tudi neka vrsta rešitve, ker Evropa dejansko ni mogla zaposliti številnega novega prebivalstva. V skrajnih primerih pa ga ni bila sposobna niti prehraniti (Irska, pa tudi nekatera območja drugje po Evropi v posameznih krizah – lakote).

Ko se je zmanjšala tudi rodnost, države niso imele več demografskih presežkov, migracija se je bistveno zmanjšala in omejila na klasično ekonomsko migracijo – iskanje dela in/ali boljšega zaslužka. To naj bi bila le začasna migracija, ki naj bi omogočila hitrejši zaslužek v tujini ter nato vrnitev in hitrejši razvoj doma. Izkazalo pa se je, da je to predvsem pomenilo stalno odselitev, kar v Sloveniji velja tudi za slovenske zdomce in priseljence iz drugih delov nekdanje Jugoslavije.

Ker pa se padanje rodnosti ni ustavilo na demografskem pragu (število umrlih začne presegati število rojenih, torej pri taki rodnosti, ki še omogoča obnavljanje prebivalstva), se je na takih območjih pojavila želja (potreba) po priseljevanju. Govorimo lahko o drugi fazi demografskega prehoda, ko naravna rast postane negativna, kar pa ob hkratnem podaljševanju pričakovanega trajanja življenja predvsem vedno bolj ruši ustaljeno razmerje med aktivnim in neaktivnim prebivalstvom. Pri tem moramo opozoriti, da sta Evropa in tudi Slovenija pred najkritičnejšim obdobjem.

Naj to ponazorimo na primeru Slovenije. Ni problem samo zmanjševanje števila prebivalcev, pač pa vzroki zmanjševanja. Ko je celotna rodnost padla pod dva otroka na žensko, je bilo dolgoročno pričakovati nazadovanje prebivalstva. Ta demografski proces se je začel že v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, vendar pa za večino še ni bil vprašljiv. Šele negativna naravna rast v devetdesetih letih je nekoliko povečala zanimanje za demografsko prihodnost. Skrb vzbujajoče pa je to postalo šele, ko so te manj številčne generacije začele vstopati med aktivno prebivalstvo, vse številčnejša starejše generacije pa med neaktivno prebivalstvo. Slovenija je danes ravno na začetku tega procesa, če poudarimo predvsem ekonomsko problematiko in nekoliko zanemarimo demografski vidik.

Za Slovenijo bo z vidika medgeneracijske solidarnosti najbolj problematično, ko bodo med upokojence začele prehajati zelo številčne generacije, rojene po drugi svetovni vojni, okrepljene s priseljenimi z območja nekdanje Jugoslavije, in bodo na drugi strani v aktivno dobo vstopale vedno manj številčne generacije, rojene po letu 1980. To najkritičnejše obdobje se bo končalo šele takrat, ko se bodo začele upokojevati manj številčne generacije, rojene po letu 1980, torej šele v štiridesetih letih tega stoletja. Ker je Slovenija med državam, ki so imele lastni razcvet rojstev (baby boom) po drugi svetovni vojni in tudi visok pozitivni migracijski saldo, bodo ti problemi še bolj izraženi. Glede na prebivalstvo, ki danes živi v Sloveniji, in trenutno številčnost posameznih starostnih skupin prebivalstva lahko pričakujemo demografsko najneugodnejšo starostno sestavo v obdobju od 2020 do 2050, ko naj bi se začelo število starejših prebivalcev zniževati zaradi vstopanja v to starost manj številčnih generacij.

Za reševanje tega problema države sprejemajo različne ukrepe, med katerimi je tudi spodbujanje priseljevanja, ki naj bi izboljšalo razmerje med aktivnimi in neaktivnimi prebivalci, poživilo gospodarsko rast, delno prispevalo k zvišanju števila rojstev in tako tudi demografsko nekoliko poživilo prebivalstvo. Toda taki ukrepi lahko pomenijo kratkoročne in dolgoročne ekonomske, demografske in socialne probleme.

Močno odseljevanje iz Slovenije pred drugo svetovno vojno je pomemben vzrok za upočasnjen razvoj v tistem času. Z današnjega vidika pa to pomeni, da so bili dolgo

Ključni pojmi:

1. **Migracije vs. mobilnost**. Migracije so le ena od sestavin prostorske mobilnosti prebivalstva, ki pomeni gibanje prebivalstva v prostoru in času. Poleg izraza migracije mednarodna literatura omenja tudi izraz mobilnost. Glavna razlika med njima je, da so migracije praviloma stalne, mobilnost pa označuje začasno spremembo prebivališča (Key issues for the European higher education area, 2007, str. 10). Seveda pa se lahko začasna sprememba prebivališča spremeni v stalno, stalna sprememba prebivališča pa (po nekem času) v začasno.
2. **Meddržavna selitev** je po definiciji Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) prostorski premik, pri katerem je prejšnje oziroma prihodnje prebivališče selivca v drugi državi. Za te migracije je značilno, da ljudje prestopajo državne meje. Namesto izraza meddržavne selitve lahko uporabljamo tudi izraz zunanje selitve (ta izraz bomo uporabljali v nadaljevanju).
3. **Nova definicija prebivalstva.** Evropska komisija je pripravila Uredbo o statistikah selitev in mednarodni zaščiti, kar naj bi omogočilo poenotenje definicije prebivalstva v Evropski uniji. Veljati je začela konec julija 2007 in jo bodo države članice začele postopoma uvajati v nacionalne statistike v letu 2008. Tudi SURS prehaja na mednarodno usklajeno definicijo prebivalstva. Prvi podatki glede na stanje 31. 12. 2008 bodo predvidoma objavljeni v prvi polovici leta 2009. S tem se bo spremenil tudi zajem prebivalstva, ki ga obravnavamo kot migrante. Nova definicija predlaga, da se med migrante uvrstijo le osebe, ki se preselijo najmanj za eno leto (zdaj velja 3 mesece). Tako bodo ocene o migracijah veliko realnejše. Zaradi zahteve po prebivanju najmanj za eno leto bodo iz migracijskih tokov izključene vse sezonske migracije, ki so danes pogosto vezane na začasna in neustrezna prebivališča ter dejansko pomenijo neko vmesno stopnjo med dnevno delovno migracijo in migracijo.
4. Pri migracijah ločimo **emigracijo (odseljevanje)** in **imigracijo (priseljevanje)**, kar je opredeljeno s krajem odselitve in krajem priselitve.
5. **Selitveni prirast ali selitveni saldo** je razlika med številom prebivalcev, ki so se na določeno območje v koledarskem letu priselili (priseljeni), in številom prebivalcev, ki so se s tega območja v istem koledarskem letu odselili (odseljeni).
6. **Tujec** je oseba z državljanstvom tuje države ali oseba brez ugotovljenega državljanstva ali oseba brez državljanstva, ki je v Sloveniji na podlagi dovoljenja za prebivanje oz. veljavnega delovnega ali poslovnega vizuma prijavila stalno ali začasno prebivališče.

časa deleži starejših prebivalcev bistveno nižji kot v državah z manjšim odseljevanjem. Priseljevanje po drugi svetovni vojni je gotovo pospešilo gospodarski razvoj v tistem obdobju.

Predvsem z vidika pričakovanega demografskega razvoja, ki pred nas postavlja velike probleme zaradi medgeneracijske solidarnosti, moramo vrednotiti tudi sedanje migracije. Gotovo je za Slovenijo priseljevanje ugodno, ker omogoča relativno hiter gospodarski razvoj. Razumljiva je tudi želja po priseljevanju čim bolj izobražene delovne sile ter ne nazadnje tudi kulturno najbližje slovenski miselnosti in vrednotam. Tudi predpisi o zaposlovanju tuje delovne sile (za države, ki niso članice EU) se zato stalno spreminjajo. Tudi v Sloveniji poskušamo na različne načine prilagoditi predpise o delovnih dovoljenjih tako, da se bolj izobraženi priseljenci lažje za stalno naselijo in s tem tudi vključijo v družbo. To omogoča tudi evropska zakonodaja, ki glede migracij vsem državam članicam EU priznava načelo subsidiarnosti.

V Eurostatovih projekcijah prebivalstva (EUROPOP 2008, konvergenčni scenarij) je migracijski saldo v Slovenijo ocenjen na okoli 6000 letno v prvem obdobju, nato pa naj bi se zniževal na 2000 letno do leta 2060. Hkrati naj bi se celotna rodnost žensk približala vrednosti 1,5. Ob takem razvoju prebivalstva Slovenije bi se število prebivalcev znižalo pod 1,9 ali do leta 2060 celo na 1,8 milijona.

V teh okvirih bi se morala oblikovati tudi slovenska migracijska politika. Pri tem ne smemo pozabiti, da priseljevanje povzroča tudi socialno-družbene stroške. Dosedanji demografski razvoj nas uči, da imajo zelo intenzivne migracije dolgoročne posledice, zato migracijska politika ne sme zanemariti celovite prebivalstvene politike. V razmerah, ko ni več naravnega prirasta, je vsako povečanje števila prebivalcev odvisno le od migracij.

V nadaljevanju na podlagi razpoložljivih statističnih in drugih podatkov ter kazalnikov prikazujemo najprej migracije v Evropi, nato zunanje migracije v Sloveniji (migracijo med Slovenijo in drugimi državami), notranje migracije med regijami in medobčinske migracije (na primeru Mestne občine Ljubljana), mednarodno mobilnost študentov ter trajnostno mobilnost.

1 Migracije v Evropi

Zgodovinsko gledano je bila Evropa območje odseljevanja vse do nekaj let po drugi svetovni vojni. Evropejci so poselili Avstralijo, Severno Ameriko in delno tudi Južno Ameriko, manj Afriko in praktično nič Azijo (razen ruskega naseljevanja Sibirije). Visoka naravna rast prebivalstva v tem obdobju (demografski prehod) pa je to odseljevanje omogočala brez večjih demografskih in ekonomskih posledic. Zaradi čezmorskega odseljevanja so bile migracije v Evropi manj intenzivne. Vse do konca sedemdesetih let se je iz večine evropskih držav mnogo več ljudi odselilo, kot pa priselilo.

Šele v sedemdesetih letih, ko se je v vse več evropskih državah končal demografski prehod in so s tem izčrpale svoje odseljenske zmogljivosti, so se države postopoma spreminjale iz pretežno odseljenskih v pretežno priseljenske. V devetdesetih letih so celo v južnoevropskih državah in na Irskem začele priselitve številčno presegati odselitve. Tudi večina vzhodnoevropskih držav je dosegla podobno stopnjo izčrpanosti migracijskih zmogljivosti, vendar njihov selitveni prirast še ni pozitiven, čeprav so postale zanimive zlasti za priseljence iz Daljnega vzhoda, in sicer kot vmesna postaja na poti na zahod. Ko so prebivalci vzhodnoevropskih držav leta 1989 pridobili svobodo gibanja, so mnogi pričakovali, da se bodo migracije v smeri vzhod–zahod močno okrepile. Res so se okrepile, vendar predvidenega obsega niso dosegle.

Migracije v Evropi po drugi svetovni vojni lahko razdelimo na tri obdobja. Za obdobje 1950–1975 je bila značilna močna ekonomska migracija iz manj razvitih delov Evrope v razvitejše. Gre za klasično ekonomsko migracijo praviloma iz južnega dela Evrope v srednjo in zahodno Evropo, na katero so vplivali dejavniki odbijanja in privlačenja. Zaradi političnega položaja vzhodna Evropa (razen Jugoslavije in nezakonite migracije) pri teh migracijah ni bila udeležena.

Za drugo obdobje je značilen upad migracij, saj so bila posamezna obrobna območja že demografsko izčrpana, hkrati pa so se tudi sama začela razvijati. Mogoče je, da del migracij iz Azije in Afrike ni bil obravnavan zaradi nezakonitosti.

Tretje obdobje se je začelo v začetku devetdesetih let ob padcu železne zavese in začela se je migracija iz vzhodne v zahodno Evropo. Kljub vse strožjim pogojem, ki jih postavlja EU, se obseg teh migracij iz držav zunaj EU ne zmanjšuje. Narašča tudi nezakonito priseljevanje.

Glede na sedanje demografske razmere v Evropi ta potrebuje visok pozitivni selitveni prirast za ohranjanje sedanjega števila prebivalcev. Po Eurostatovih projekcijah prebivalstva 2008–2060 (EUROPOP 2008, konvergenčni scenarij) je ta potrebni selitveni prirast v državah EU-27 skupaj z Norveško in Švico že zdaj približno 700.000 prebivalcev letno, do leta 2050 pa naj bi se dvignil na

več kot 2,2 milijona, da bi se ohranjalo približno sedanje število prebivalcev.

Po velikosti selitvenega prirasta s tujino na 1000 prebivalcev se je Slovenija v letu 2007 uvrstila v zgornjo tretjino evropskih držav (EU-27). Med letoma 2004 in 2007 se je selitveni prirast na 1000 prebivalcev povečal.

Slika 37: **Selitveni prirast s tujino na 1000 prebivalcev, EU-27, 2007**

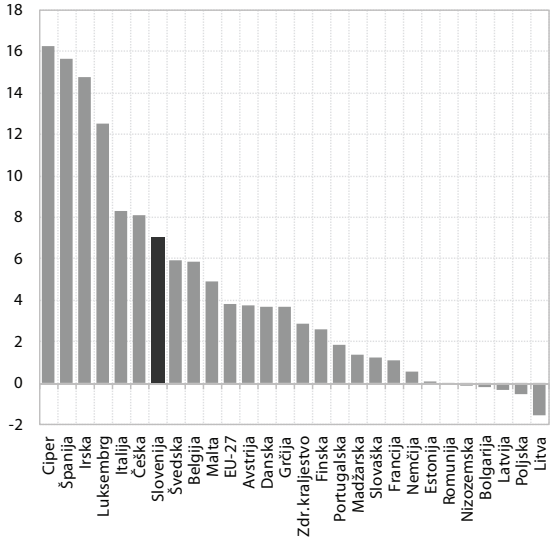

Vir: Eurostat.

Narava priseljevanja v Evropo se spreminja. V prvih letih po končani drugi svetovni vojni so se v zahodno Evropo priseljevali predvsem razseljene osebe in begunci iz vzhodne Evrope ter povratniki iz nekdanjih kolonij. V šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih so v zahodno, srednjo in severno Evropo začeli prihajati začasni delovni migranti, najprej iz južne Evrope, vključno z nekdanjo Jugoslavijo, nato pa še iz Turčije in severne Afrike. To je bilo obdobje ekonomskega razcveta, ki je sovpadalo z maloštevilnimi vojnimi generacijami, ki so vstopale med delovno sposobno prebivalstvo. Naftna kriza sedemdesetih let in ksenofobni odzivi domačega prebivalstva do tujcev, ki so se želeli za stalno naseliti v gostujočih državah, so povzročili sprejemanje omejevalnih politik, ki so priseljevanje omejile na priselitve zaradi združitve družin, politične begunce in iskalce azila. Od druge polovice sedemdesetih let se je zato velikost priselitvenih tokov zmanjševala, v sestavi priseljenih pa je vedno več beguncev, azilantov in nezakonitih migrantov.

V letu 2007 je bilo v državah EU-27 5,8 % tujcev. V Sloveniji je kljub naraščanju števila tujcev njihov delež v primerjavi z drugimi evropskimi državami nizek. V letu 2007 je znašal 2,7 %, kar Slovenijo uvršča med države z najmanjšim deležem tujcev.

Število tujcev v Sloveniji se je med letoma 2004 in 2007 povečalo za 18,2 %. Med državami EU je največje

Tabela 46: **Tuji državljani, EU-27, 2004–2007**

	Število tujcev	Rast števila tujcev, v %	Delež tujcev v primerjavi s skupnim številom prebivalstva, v %	
	2007	2004–2007	2004	2007
EU-27	28.913.543	40,9	5,6	5,8
Avstrija	826.013	7,9	9,4	10,0
Belgija	932.161	8,4	8,3	8,8
Bolgarija	25.500	–	–	0,3
Ciper	118.100	41,4	11,4	15,2
Češka	296.236	51,6	1,9	2,9
Danska	278.096	2,5	5,0	5,1
Estonija	236.400	–	–	17,6
Finska	121.739	13,8	2,0	2,3
Francija	3.650.100	–	–	5,8
Grčija	887.600	–0,4	8,1	7,9
Irska	452.300	127,6	4,9	10,5
Italija	2.938.922	47,7	3,4	5,0
Latvija	432.951	–15,9	22,2	19,0
Litva	39.687	–	–	1,2
Luksemburg	198.213	13,8	38,6	41,6
Madžarska	167.873	29,0	1,3	1,7
Malta	13.877	26,2	2,8	3,4
Nemčija	7.255.949	–1,1	8,9	8,8
Nizozemska	681.932	–2,9	4,3	4,2
Portugalska	434.887	–	–	4,1
Romunija	26.069	1,7	0,1	0,1
Slovaška	32.130	7,6	0,6	0,6
Slovenija	53.555	18,2	2,3	2,7
Španija	4.606.474	66,2	6,6	10,4
Švedska	491.996	3,3	5,3	5,4
Zdr. kraljestvo	3.659.900	24,4	5,0	6,0

Vir: EUROSTAT; preračuni UMAR.

povečanje dosegla Irska, najbolj pa se je število tujcev zmanjšalo v Latviji. V letih med 2006 in 2007 se je v Sloveniji delež tujcev povečal za skoraj desetino, kar je več kot v povprečju EU-27.

Z migracijami ne prihaja samo do demografskih sprememb. Migrant s seboj prinaša vse svoje značilnosti od barve kože, značaja, izobrazbe, vere, filozofske usmerjenosti, osebnih vrednot do napak in podobno. Tako se lahko na območje priseljevanja vnašajo povsem nove kulturne in socialne oblike. Migracij zato ni mogoče obravnavati le kot ekonomski, demografski ali prostorski pojav, ampak tudi kot jezikovni, kulturni ali socialni pojav. To vpliva tudi na vrednotenje ljudi, ki imajo o mednarodnih migracijah mešane in deljene občutke.

Odnos ljudi do imigrantov nam kaže raziskava Social Reality iz leta 2007. Skoraj polovica vprašanih v raziskavi je menila, da so imigranti potrebni za delo v posameznih sektorjih ekonomije, po drugi strani pa jih 46 % meni, da ljudje drugih etničnih skupin povečujejo nezaposlenost.

Slika 38: **Delež ljudi, ki se strinja, da ljudje drugačnega etničnega izvora bogatijo kulturo naše države, EU-27, 2006, v %**

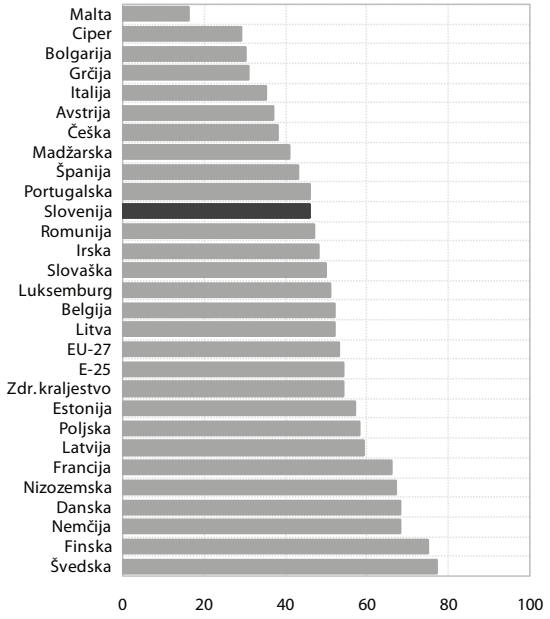

Vir: Social Reality – odnos do imigrantov.

Slika 39: **Delež ljudi, ki se strinja, da je prisotnost ljudi drugačnega etničnega izvora vzrok negotovosti, EU-27, 2006, v %**

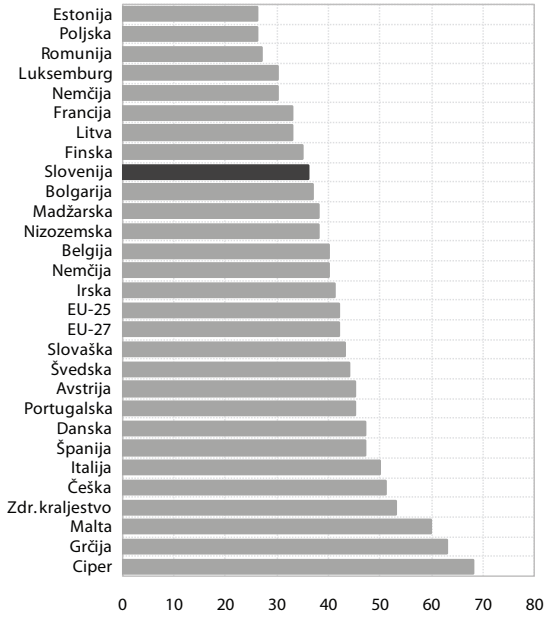

Vir: Social Reality – odnos do imigrantov.

Če po eni strani večina meni, da ljudje iz drugih etničnih skupin bogatijo kulturno življenje države, sta dve petini vprašanih prepričani, da so priseljenci iz drugih etničnih skupin vzrok nestabilnosti. Skoraj polovica Evropejcev se ne strinja, da bi prihod imigrantov lahko učinkovito rešil

Slika 40: **Delež ljudi, ki se strinja, da potrebujemo imigrante za delo v posameznih sektorjih naše ekonomije, EU-27, 2006, v %**

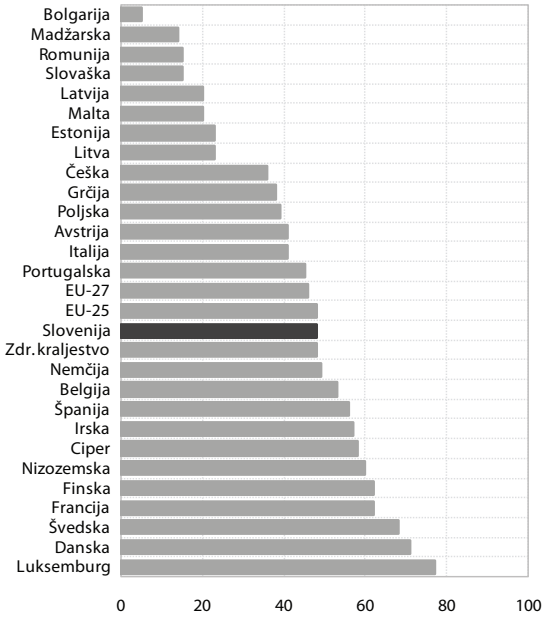

Vir: Social Reality – odnos do imigrantov.

Slika 41: **Delež ljudi, ki se strinja, da prihod imigrantov v Evropo lahko učinkovito reši problem staranja evropskega prebivalstva, EU-27, 2006, v %**

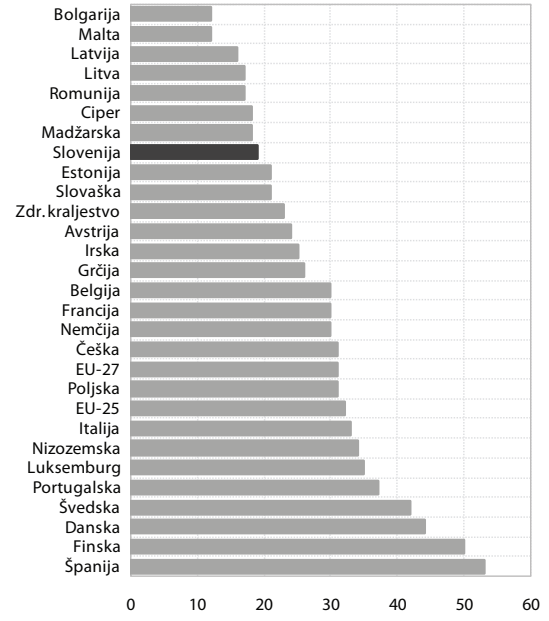

Vir: Social Reality – odnos do imigrantov.

problem staranja prebivalstva v Evropi. Najbolj pozitivno gledajo na prihod migrantov vprašani na Finskem, Švedskem in Danskem, najmanj pa na Malti, v Grčiji in na Cipru.

Med vprašanimi Slovenci jih tako kot v povprečju EU-27 skoraj polovica meni, da so imigranti potrebni za delo v posameznih sektorjih ekonomije; po drugi strani pa jih 39 % meni, da ljudje drugih etničnih skupin povečujejo nezaposlenost. 46 % Slovencev meni, da ljudje iz drugih etničnih skupin bogatijo kulturno življenje države, 36 % pa, da so ljudje iz drugih etničnih skupin vzrok nestabilnosti. Kar 81 % Slovencev se ne strinja s trditvijo, da bi prihod imigrantov lahko učinkovito rešil problem staranja.

2 Zunanje migracije v Sloveniji

2.1 Zunanje migracije v Sloveniji do osamosvojitve

V poglavjih o zunanjih migracijah bomo pri priseljevanju več pozornosti namenili tujcem, ki prihajajo v Slovenijo, manj pa priseljevanju slovenskih državljanov, ker ga je zelo malo. Pri odseljevanju slovenskih državljanov pa nas predvsem zanima, kaj vpliva na odseljevanje. Obenem pa tudi, kaj Slovenija s priseljevanjem pridobiva ali izgublja.

Zunanje migracije v Sloveniji moramo za začetek obravnavati predvsem z vidika preteklega in prihodnjega demografskega razvoja. Število prebivalcev Slovenije je od prvega popisa prebivalstva leta 1857 stalno, toda počasi naraščalo vse do začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja. V Sloveniji (sedanje ozemlje) je takrat živelo 1.101.854 prebivalcev, leta 1961 pa 1591.523 prebivalcev. Za obdobje demografskega prehoda po letu 1961 pa je značilno upadanje rodnosti in umrljivosti. To je bil tudi prehod iz tradicionalne v sodobno družbo. Ena bistvenih značilnosti demografskega prehoda je najprej zniževanje umrljivosti in šele nato tudi rodnosti. Za demografski prehod je bila torej značilna zelo hitra rast števila prebivalcev, kar je omogočilo tudi močne mednarodne migracije. Število prebivalcev večine evropskih držav se je močno okrepilo, število prebivalcev Slovenije pa se je povečalo za manj od polovice. Vzrok je bil močno odseljevanje v zahodnoevropske in čezmorske države. Selitveni prirast na 1000 prebivalcev je bil ob prelomu devetnajstega stoletja negativen – okoli šest in nato še vse do konca druge svetovne vojne čez štiri. Glede na to, da so se stopnje naravnega prirasta[92] gibale med vrednostmi pet in deset, je jasno, da se je najmanj polovica »naravnega prirasta odselila«.

Glede na dolgotrajnost teh demografskih procesov so posledice opazne še danes. Za Slovenijo je značilno, da ima danes za evropske razmere zelo nizek delež prebivalstva, starejšega od 80 let. Gre za rojene pred letom 1930, še posebej maloštevilni pa so letniki okoli leta 1920, ki so bili tudi najbolj prizadeti v drugi svetovni vojni.

Še posebej moramo opozoriti na odseljevanje med obema svetovnima vojnama, ki danes neposredno vpliva na naravni prirast. Medtem ko je število rojenih odvisno od demografskih pogojev v tem letu, pa je število umrlih odvisno od preteklega demografskega dogajanja. Število rojstev med obema svetovnima vojnama je bilo

[92] *Naravni prirast* pomeni razliko med številom rojenih in umrlih ter ga izračunamo za vsako leto posebej tako, da izračunamo razliko med številom rojstev in smrti v obravnavanem letu. To lahko izrazimo tudi na 1000 prebivalcev kot stopnjo naravnega prirasta.

med dobrimi 30 tisoč in 40 tisoč. Te generacije pa so bile predvsem zaradi odseljevanja in obeh svetovnih vojn praktično prepolovljene, zato danes število umrlih v Sloveniji ne dosega 30 do 40 tisoč, ampak se vse od leta 1975 giblje med 18 in 20 tisoč. Čez dve leti bodo v starost 65 let in več začele vstopati prve povojne generacije in v dvajsetih letih lahko pričakujemo letni dvig števila umrlih na okoli 30 tisoč. Število rojstev je dolgo po drugi svetovni vojni presegalo 30.000 letno (v letu 1950 skoraj 36.000). Te generacije pa so se številčno še okrepile s starostnimi vrstniki iz drugih nekdanjih jugoslovanskih republik v obdobju najmočnejšega priseljevanja v Slovenijo (od začetka šestdesetih do konca osemdesetih let). Z gotovostjo lahko zato trdimo, da bo naravni prirast v Sloveniji gotovo negativen ne samo zaradi nižjega števila rojstev, ampak tudi ali predvsem zaradi povečanja števila umrlih.

Migracije v Sloveniji po drugi svetovni vojni in pred osamosvojitvijo zato obravnavamo predvsem z demografskega vidika, saj so danes posledice le še izrazito demografske (predvsem vpliv na število in delež prebivalstva, starejšega od 50 let) in le posredno ekonomske (upokojevanje).

Z letom 1957 je Slovenija prvič v zgodovini postala imigracijska družba.[93] Prvi vrh je priseljevanje doseglo že sredi šestdesetih let (pozitivni selitveni prirast je znašal okoli 4000 prebivalcev letno), drugega še višjega pa med letoma 1976 in 1979, ko so bile letne vrednosti okoli 8000. Nato se je priseljevanje nekoliko umirilo, vendar ostalo še vedno na visoki ravni – okoli 4000 letno vse do leta 1988.

Vzroki za priseljevanje v Slovenijo so bili izrazito ekonomski, podobno kot med razvito zahodno Evropo in manj razvitim južnim delom. Republika Slovenija je bila industrijsko najrazvitejša in je potrebovala veliko delovne sile. V prvem obdobju so tudi zato prevladovali moški priseljenci in se je šele precej pozneje delež žensk približal deležu moških migrantov. To niso bile meddržavne migracije, čeprav jih štejemo kot zunanje. Pravih meddržavnih migracij s tujino je imela Slovenija uradno zelo malo, bile pa so negativne. Uradno zato, ker je v letih najizrazitejšega odhajanja v tujino na »začasno« delo (1966–1974) iz Slovenije dejansko odšlo 50.000 prebivalcev. Po tedanji statistični metodologiji so bile to osebe na začasnem delu v tujini in so se štele med prebivalce Slovenije ter so bili tako tudi prikazane po občinah. Šele z novo opredelitvijo prebivalstva (SURS 1995) so zdomci »izginili« iz prebivalstva Slovenije in dobili smo realnejšo oceno števila prebivalcev.

Priseljevanje v Slovenijo iz drugih jugoslovanskih republik je številčno okrepilo že tako številčne domače povojne generacije. Bilo je tako močno, da je demografsko popolnoma izničilo visoko število odseljenih zdomcev. Seštevek uradnega pozitivnega migracijskega salda Slovenije v obdobju 1960–1990 je blizu 120.000 in tudi, če ga znižamo za 50.000 slovenskih zdomcev, še vedno pomeni migracijsko povečanje števila prebivalcev za približno 70.000.

Zaradi nižanja rodnosti so migracije postajale vse pomembnejši dejavnik demografskega razvoja Slovenije. Tako je v obdobju 1961–1971 selitveni prirast pomenil 16 % vsega porasta števila prebivalcev, v sedemdesetih letih že več kot 30 %, po manjšem upadu leta 1988 že 38 %, predvsem zaradi padanja naravnega prirasta v Sloveniji.

2.2 Zunanje migracije v Sloveniji po osamosvojitvi

Razpad Jugoslavije in osamosvojitev Slovenije sta povzročila posamezne prebivalstvene premike, vendar je tudi zunanje migracije po osamosvojitvi smiselno umestiti v okvir demografskega razvoja Slovenije. Naravni prirast Slovenije v obdobju 1997–2005 je bil negativen. Kljub pozitivni naravni rasti v letih 2006 in 2007 pa lahko že v nekaj letih ponovno pričakujemo negativni naravni prirast, kot je bilo pojasnjeno v poglavju o zunanjih migracijah pred osamosvojitvijo. Zunanje migracije državljanov Slovenije v obdobju 1995–1999 so bile rahlo pozitivne, po tem letu pa stalno negativne. Če upoštevamo celo obdobje, sta znašala negativna naravna rast v tem obdobju nekaj manj kot 2000 prebivalcev in negativni saldo zunanjih migracij slovenskih državljanov nekaj nad 8000 prebivalcev, skupaj torej znižanje števila prebivalcev za dobrih deset tisoč. Hkrati pa je pozitivni selitveni prirast tujcev presegel 41.000 prebivalcev. Selitveni prirast tujcev je bil vseskozi v obdobju 1995–2006 pozitiven, razen v letu 1998.[94] Če Slovenija ne bi imela pozitivnega migracijskega salda tujcev, bi število prebivalcev Slovenije od leta 1997 nazadovalo.

Pozitivni selitveni prirast Slovenije do vključno leta 2004 ni bil zelo visok, če ga primerjamo z migracijami v obdobju 1960–1990. Zelo visok pozitivni saldo je bil v letu 1996 (6510) in nekoliko nižji v letu 2000 (4626), v preostalih letih pa je bil približno med dva in tri tisoč. Izrazito izstopata zadnji dve leti, ko je selitveni prirast presegel 6000 prebivalcev. Na splošno so se bistveno povečali tudi vsi migracijski tokovi. Medtem ko do leta 2000 število prebivalcev, udeleženih v migracijah, praviloma ni presegalo 10.000, pa je to število v letu 2004 že skoraj doseglo dvajset tisoč in v letu 2006 celo skoraj 35.000. Pri tem je pomen selitev tujcev vse večji. Ko se je leta 1995 selilo približno 9000 tujcev, je bilo pri selitvah udeleženih tudi 3000 slovenskih državljanov. V letu 2006 pa so selitve državljanov Slovenije predstavljale že manj kot 15 % selitev tujcev.

[93] *Imigracijska družba* – število priseljenih prebivalcev presega število odseljenih; *emigracijska družba* – število odseljenih prebivalcev presega število priseljenih.

[94] V letu 1998 je prišlo do čiščenja evidenc pri državnih upravnih organih in tako se je formalno bistveno povečalo število odseljenih tujcev, ki so se dejansko odselili že davno prej, vendar niso bili izbrisani iz evidenc. Dejansko je bil pri tujcih tudi v tem letu selitveni prirast pozitiven.

Slika 42: **Vpliv posameznih dejavnikov na gibanje števila prebivalcev Slovenije: migracije državljanov Slovenije, migracije tujcev in naravni prirast, 1995–2006**

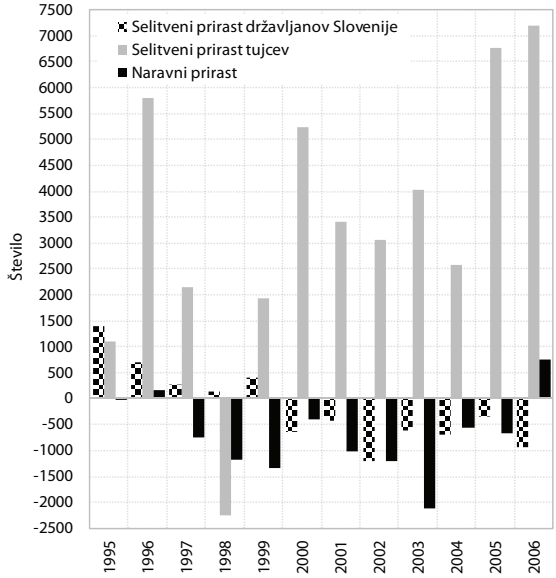

Vir: SURS in MNZ.

Obseg selitev in tudi višina pozitivnega migracijskega salda pri tujcih sta bistveno višja kot pri državljanih Slovenije, hkrati pa tudi veliko bolj nihata. Selitveni prirast je vseskozi visoko pozitiven, razen za leto 1998, ko je prišlo do čiščenja evidenc pri državnih upravnih organih, opazno pa je močno povečanje v zadnjih dveh letih. Tudi zaradi velikega števila prebivalcev, ki so udeleženi pri selitvah, lahko pri tujcih domnevamo, da so selitve povezane z neko zaposlitvijo za določen čas. Glede na močno povečanje števila priseljenih in odseljenih je seveda mogoče, da je določeno število prebivalcev »udeleženo« pri selitvah tudi več kot enkrat letno, saj se migracija ugotavlja na temelju prijav in odjav posameznih delodajalcev. Šele migracije v naslednjih letih bodo pokazale, kolikšna je fluktuacija zaposlenih, koliko pa bo dejansko ostalo priseljenih.

Tabela 47: **Slovenski imigracijski profil**

Delež tujcev iz tretjih držav v prebivalstvu Slovenije (2006)	2,3 % (46.428 ljudi)
Delež prebivalstva Slovenije, rojenega v tujini (2004)	10,9 %
Mesti z največ tujci iz tretjih držav (2001)	Ljubljana (4 %), Maribor (2 %)
Izvorne države treh največjih skupin priseljencev	BiH, Srbija in Črna gora, Hrvaška
Največja kategorija po vzroku selitve (2004)	Delo (69,3 %)
Mednarodni študenti (2004)	1.230
Stopnja zaposlenosti za migrante (2006)	57,1 %

Vir: Niessen et al, 2007.

Pri zunanjih migracijah državljanov Slovenije je mejnik leto 2000, ko je dotedanji pozitivni selitveni prirast prešel v negativnega. Po tem letu je negativni selitveni prirast Slovenije s tujino nekje med petsto in tisoč prebivalci. Tudi obseg migracijskega toka je dokaj stabilen in pri priseljevanju še ni presegel dva tisoč letno, pri odselitvah pa presega dva tisoč, vendar ne doseže treh tisočev.

2.2.1 Priseljeni tujci glede na starostno-spolno sestavo in državo izvora

Starostno-spolna sestava priseljenega prebivalstva kaže, da med priseljenimi tujci prevladuje aktivno prebivalstvo, ki za krajši ali daljši čas prihaja na delo v Slovenijo. Med njimi je največ moških v starosti od dvajset do petdeset let. V obdobju 1995–2006 se ta trend krepi in gre predvsem za začasen uvoz delovne sile in le delno za dejansko priselitev.

Slika 43: **Priseljeni tujci po namenu priselitve, Slovenija, 2006**

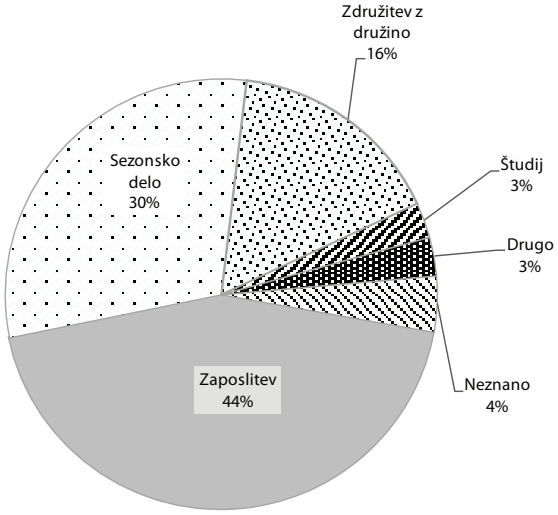

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Delež moških med migranti stalno presega 65 %, po letu 2004 že 75 % in v letu 2006 so moški predstavljali že več kot 80 % vseh priseljenih tujcev, kar je predvsem povezano z naraščanjem potreb po delavcih v gradbeništvu. Prevlada moških je celo izrazitejša, kot je bila v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko se je Slovenija izrazito industrializirala in je za delo v novih tovarnah potrebovala predvsem mlado moško delovno silo. Seveda pa je med pojavoma velika razlika. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je bila praktično vsaka zaposlitev tudi že stalna zaposlitev (predvsem v tovarnah). To je pomenilo, da je kar pomemben delež teh prebivalcev za stalno (zelo dolgo) ostal v Sloveniji. Danes pa v panogah, v katerih največ zaposlujejo tujce (gradbeništvo, turizem), za stalno skoraj ne zaposlujejo, zato je tudi fluktuacija tako velika. Ker so bile takratne migracije znotraj države, čeprav med različnimi

Tabela 48: **Priseljeni tujci v Slovenijo (glede na državo izvora), 1995–2006**

Leto	Skupaj	DRŽAVA – OBMOČJE IZVORA MIGRANTOV					
		Neevropske države	Evropske države	Evropske države zunaj EU-27 in območja nekdanje Jugoslavije	EU-27	Države z območja nekdanje Jugoslavije	EU-15
1995	3.688	173	3.515	131	238	3.146	-
1996	7.995	346	7.649	313	420	6.916	-
1997	6.796	318	6.478	343	285	5.850	-
1998	3.746	213	3.533	330	355	2.848	-
1999	3.579	78	3.501	266	136	3.099	-
2000	5.250	176	5.074	344	272	4.458	182
2001	6.773	338	6.435	492	552	5.391	330
2002	7.702	303	7.399	538	585	6.276	308
2003	8.011	400	7.611	528	638	6.445	368
2004	8.597	304	8.293	500	407	7.386	180
2005	13.294	370	12.924	603	2020	10.301	1.025
2006	18.251	355	17.896	594	1741	15.561	737

Vir: SURS, MNZ; preračuni Jakoš, UMAR.

republikami, je bilo preseljevanje lažje in bolj odprto tudi za ženske. Tudi odločitev za ustvarjenje družine v »tujem« okolju je bila verjetno lažja.

Med priseljenimi izrazito prevladuje prebivalstvo v najaktivnejšem obdobju. Otrok in starejših prebivalcev je zelo malo. Tako je bilo na primer v letu 2006 med priseljenimi prebivalci manj kot 10 % starih več kot petdeset let. Tudi pri starosti migrantov opažamo, da se trend zmanjševanja deleža mladine in starejših prebivalcev med migranti krepi od leta 1995 proti letu 2006. Glede na spolno in starostno sestavo migrantov lahko sklepamo, da je med priseljenimi zelo malo družin.

Med priseljenimi tujci je zelo malo takih, ki ne prihajajo iz Evrope. Povprečno letno se jih priseli kakih tristo (vendar se jih veliko tudi odseli). Njihovo število pa se v zadnjih dveh letih ni bistveno spremenilo, čeprav se je skupni obseg priselitev podvojil. Medtem ko se npr. Italija in Španija srečujeta s pravim navalom nezakonitih migracij čez Sredozemsko morje, se je v Sloveniji umiril celo pritisk na vzhodni kopenski meji. Nimamo pa tudi močnejših priselitev iz Azije. Med priseljenimi iz Evrope absolutno prevladujejo priseljenci z območja nekdanjih jugoslovanskih republik.

Razlike v izobrazbeni sestavi med tujci in prebivalci Slovenije niso zelo velike. Pri priseljenih je nekoliko večji delež prebivalstva kot v Sloveniji (31,2 % proti 27,7 %), ki ima le končano osemletko ali manj. Med priseljenimi praktično ni starejših prebivalcev, ki bi delež te skupine povečali. Z osamosvojitvijo Slovenije, nato njenim vstopom v EU in še v schengensko območje, je vstop v Slovenijo otežen. Tudi za zaposlitev je treba izpolniti določene pogoje, hkrati pa ni več različnih šolskih učnih centrov, ki so bili včasih prav specializirani za izobraževanje mladih priseljencev (npr. Učni zavodi Litostroj ipd.), zato ima več kot polovica priseljenih tujcev vsaj srednjo izobrazbo. Manj kot je slovensko povprečje (16,6 %), pa je priseljencev (13,6 %) z višjo ali visoko izobrazbo, vendar pa razlika tudi ni zelo visoka. V Sloveniji so visoko izobraženi z območja nekdanje Jugoslavije zelo zaželeni in jih je v posameznih panogah že kar veliko (zdravstvo ipd.)

Število priseljenih z območja nekdanje Jugoslavije je že podobno tistemu iz obdobja najmočnejšega priseljevanja v Slovenijo v prejšnjem stoletju. Toda hkrati je tudi veliko odselitev, tako da so pozitivni migracijski saldi Slovenije z območjem nekdanje Jugoslavije nižji. Deleži priseljenih z območja nekdanje Jugoslavije med priseljenci iz Evrope krepko presegajo 80 % in v posameznih letih tudi 90 %. Medtem ko je število priseljenih iz EU-27 v Slovenijo le redko preseglo petsto letno, pa je bilo teh priselitev v letu 2005 celo malo nad 2000 in v letu 2006 okoli 1750. Glede na tip zaposlitve gre za drugačne priseljence, ki pa se verjetno glede predvidene dolžine prebivanja v Sloveniji ne ločijo bistveno od izrazito sezonske zaposlitve migrantov z območja nekdanje Jugoslavije (to seveda ne velja za neko stalno število priseljencev iz EU, kot smo ga poznali v prejšnjih letih).

Glede na zgodovinski razvoj je pričakovano, da med priseljenimi tujci v Slovenijo izrazito prevladujejo prebivalci z območja nekdanje Jugoslavije, čeprav je danes prihod v Slovenijo administrativno mnogo težji, kot je bil za časa Jugoslavije. Priselitev z območja držav EU-15 in EU-27 je zelo malo in še teh je bilo največ v zadnjih dveh letih. Podroben pregled podatkov po posameznih evropskih državah je pokazal, da se je v letih 2005 in 2006 priselilo nekaj več prebivalcev iz Slovaške, močnejšega priseljevanja v Slovenijo iz drugih novih članic EU pa ni bilo.

2.2.2 Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji

V letih 2006–2008 se je število delovnih dovoljenj za tujce močno povečalo. Po podatkih ZRSZ je bilo povprečno število veljavnih delovnih dovoljenj v letu 2006 za 16,1 %, v letu 2007 za 24,7 %, v prvem polletju 2008 pa kar za 32,0 % višje kot v letu prej. Do 31. 8. 2008 se je število veljavnih delovnih dovoljenj povečalo na 86.668. Zajemalo je okrog 10 % formalno aktivnega prebivalstva (zaposlenih in samozaposlenih) v Republiki Sloveniji.

Največ delovnih dovoljenj je izdanih v gradbeništvu in za gradbene poklice. To velja za vse vrste delovnih dovoljenj, v skupnem številu delovnih dovoljenj pa predstavljajo gradbeništvo in gradbeni poklici približno polovico znanih opredelitev glede poklica in dejavnosti. V poklicni sestavi izstopajo le še obdelovalci kovin (približno 10 %) ter mehaniki in strojniki (približno 5 %), med področji dejavnosti pa predelovalne dejavnosti in poslovne storitve[95] (približno 13 % oziroma 7 %).

Ustrezno temu je nizka tudi izobrazbena sestava v Sloveniji zaposlenih tujcev, ki imajo delovna dovoljenja. Delež zaposlenih tujcev z delovnimi dovoljenji z nižjo izobrazbo se sicer zmanjšuje v korist srednje izobraženih. Prvih je bilo 30. 6. 2008 med znanimi opredelitvami še 57,3 % (leta 2001 64,1 %), drugih pa 39,7 % (leta 2001 31,1 %). Višjo ali visoko izobrazbo imajo le 3 % tujih državljanov, ki so zaposleni ali delajo v Sloveniji.

Največ (več kot 95 %) delovnih dovoljenj je še vedno izdanih državljanom držav z območja nekdanje SFRJ. Med temi prevladujejo državljani BiH. Njihovo število se še vedno povečuje (30. 6. 2008 jih je bilo 43.263, kar je bilo 53,0 % vseh v Sloveniji zaposlenih tujih državljanov). Povečuje se tudi število državljanov Makedonije, Srbije in Črne gore. Državljanov Hrvaške je bilo 30. 6. 2008 8459 ali 10,4 % vseh v Sloveniji zaposlenih tujih državljanov.

Med tujimi državljani, ki so zaposleni ali delajo v Sloveniji, prevladujejo moški, žensk je le približno 12 %. Malo manj kot 60 % tujcev je starih 25–44 let, mlajših od 25 let je 14 % tujcev, slaba tretjina pa je starejša od 45 let. Njihova povprečna starost se je v zadnjih dveh letih znižala s približno 40 na 37,5 leta.

V nadaljevanju je prikazana ocena MIPEX za Slovenijo za leto 2006 (Migrant Integration Policy Index, 2007).

Po podatkih MIPEX ima večina imigrantov v Slovenijo še vedno močne vezi s prebivalci nekdanje Jugoslavije. Slovenska vlada je v letu 2004 prvič sprejela kvote za priseljene delavce. Migranti imajo stopnjo zaposlitve 10,1 odstotka nižjo kot državljani Slovenije. Dvakrat verjetnejše je, da so migranti zaposleni za določen čas kot pa državljani Slovenije.

Čeprav Slovenija dosega dokaj povprečne ocene v primerjavi z vsemi 28 državami, za katere se uporablja MIPEX, je pogosto v ospredju med članicami EU-10

Ureditev zaposlovanja tujcev v Sloveniji

Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji ureja Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, ki je začel veljati januarja 2001 (Gl. UL-66/2000, UL-101/2005 in UL-4/2006.). Tujci se lahko praviloma zaposlijo v Sloveniji le na podlagi delovnega dovoljenja in le izjemoma samo na podlagi potrdila o prijavi dela. Delovno dovoljenje se izda kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo. Osebno delovno dovoljenje je obnovljiva ali stalna oblika delovnega dovoljenja, ki tujcu med veljavnostjo praviloma omogoča prost dostop do trga dela. Izjeme so osebna delovna dovoljenja z veljavnostjo enega leta za zastopanje osebne družbe ali za samostojno opravljanje dejavnosti. Dovoljenje za zaposlitev je povezano s potrebami konkretnih delodajalcev. Izda se praviloma za dobo do enega leta, in to le na vlogo delodajalca, če izpolnjuje z zakonom predpisane pogoje, med katerimi je tudi ta, da zaposlitev tujca ne vpliva škodljivo na domačo brezposelnost. Dovoljenje za delo omogoča tujcu, da se začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji z vnaprej določeno časovno omejitvijo, ki je odvisna od namena, za katerega se dovoljenje izdaja. Ta je lahko: usposabljanje in izpopolnjevanje tujcev; sezonsko delo tujcev; delo z napotenimi tujci; delo tujih poslovodnih delavcev in individualne storitve tujcev. Dovoljenje za delo se izda tujcu na vlogo delodajalca oziroma ustrezne pravne osebe, določene z zakonom.

Omenjeni zakon ne velja za nekatere posebej naštete kategorije tujcev. Med njimi so tudi državljani vseh držav članic EU. S tem so vsi državljani članic EU in njihovi družinski člani na slovenskem trgu dela izenačeni s slovenskimi državljani. Evidenco o njih in izdajo delovnih dovoljenj vodi ZRSZ.

Zakon je uvedel tudi kvotno in druge omejitve pri izdaji delovnih dovoljenj. Vlada RS sprejema politiko zaposlovanja in dela tujcev, ki je podlaga za sklepanje mednarodnih sporazumov o pogojih za gibanje delavcev in pretok storitev med državami, sprejema ukrepe za zaščito domačega trga dela ter v skladu z imigracijsko politiko in ob upoštevanju stanja in gibanj na trgu dela vsako leto določi kvoto delovnih dovoljenj, s katero omeji število tujcev na trgu dela. Kvota ne sme presegati 5 % aktivnega prebivalstva Republike Slovenije. Vanjo se ne vštevajo: državljani držav članic EU, tujci, za katere s tem zakonom niso predpisana delovna dovoljenja, tujci z osebnim delovnim dovoljenjem, zastopniki in tuji napoteni delavci na dodatnem izobraževanju.

[95] Izstopa delež tujcev v poslovnih storitvah, ker se sem uvrščajo tudi agencije za posredovanje delavcev.

Indeks MIPEX

MIPEX (indeks migrantske integracijske politike) je oblikovalo 25 organizacij, med katerimi so univerze, raziskovalne ustanove, fundacije, nevladne organizacije, protidiskriminacijske ustanove v Evropi. Uveden je bil zaradi ocenjevanja integracijskih politik evropskih držav. Indeks je objavljen vsaki dve leti, prvi leta 2004. MIPEX meri integracijske politike za imigrante v EU-25 in treh državah, ki niso članice EU. Analizira se več kot 140 kazalnikov, ki skupaj ustvarijo večdimenzionalno sliko o možnostih udeležbe imigrantov v evropskih družbah. MIPEX zajema šest področij politik, ki določajo možnosti vključevanja migrantov v družbo. Te politike so: dostopnost do trga dela, združitev družin, stalno prebivališče, politična udeležba, dostop do državljanstva, nediskriminacija.

Optimalen rezultat vsakega političnega kazalnika pomeni vrednost, ki so jo določile konvencije Sveta Evrope ali direktive Evropske skupnosti. Ker so politike merjene glede na isti standard med vsemi članicami, se MIPEX uporablja kot orodje za primerjavo (benchmarking).

(predzadnja širitev 2004). Slovenija je tretja najboljša med temi državami pri politiki **stalnega prebivališča**. Pri **dostopnosti do trga dela** in **anti-diskriminaciji** je Slovenija druga najboljša, politika **združevanja družin** pa je prva na lestvici med državami EU-10. Najšibkejša pa je po pravicah **politične udeležbe**, saj je peta z dna lestvice 28 držav, za katere se uporablja MIPEX. Politične razprave potekajo predvsem o pravicah beguncev, uveljavitvi anti-diskriminacijskega zakona in dveh odločbah Ustavnega sodišča o izbrisanih.

Tabela 49: **Veljavna delovna dovoljenja po stopnji izobrazbe, 30. 6. 2008**

	Skupaj DD	V %
Skupaj	8.1571	100
Neznana	2.232	2,74
I. stopnja	34.710	42,55
II. stopnja	10.715	13,14
III. stopnja	398	0,49
IV. stopnja	26.222	32,15
V. stopnja	4.884	6
VI. stopnja	612	0,75
VII. stopnja	1.715	2,10
VIII. stopnja	58	0,07
Bolonjski programi	25	0,03

Vir: ZRSZ, preračuni UMAR.
Opomba: Šifrant poklicne in strokovne izobrazbe ZRSZ.

Slika 44: **Šest področij politik, ki oblikujejo možnosti vključevanja migrantov v družbo, 2006**

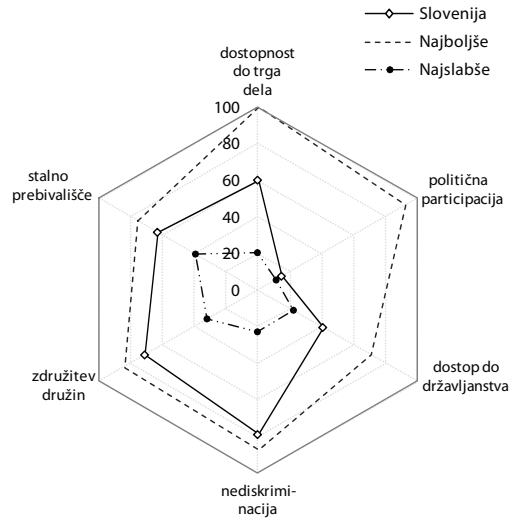

Vir: Niessen et al, 2007.

Stopnja izobrazbe	Stopnja izobrazbe pred prenovo sistema izobraževanja	Stopnja izobrazbe po prenovi sistema izobraževanja
1	osnovnošolsko izobraževanje	–
2	osnovnošolsko izobraževanje z dveletnimi poklicnimi tečaji (programi USO)	nižje poklicno izobraževanje
3	dveletno poklicno ali strokovno izobraževanje	nižje poklicno izobraževanje
4	triletno poklicno ali strokovno izobraževanje	srednje poklicno izobraževanje
5	štiri- ali petletno srednje izobraževanje	gimnazijsko izobraževanje, srednje poklicno tehniško izobraževanje, srednje tehniško oz. drugo strokovno izobraževanje
6	dvo- ali triletno višje izobraževanje	višje strokovno izobraževanje
7	štiri- ali večletno visokošolsko izobraževanje podiplomski študij (magisterij)	visoko strokovno izobraževanje, univerzitetno dodiplomsko izobraževanje,univerzitetno podiplomsko izobraževanje (magisterij)
8	doktorat znanosti	doktorat znanosti
		izobrazba, pridobljena z bolonjskim študijem

2.2.3 Odselitve slovenskih državljanov v tujino

Kot smo že omenili, so selitve državljanov Slovenije po številu udeleženih prebivalcev v migracijah in v višini migracijskega salda bistveno manjše kot selitve tujcev. Razlika je tudi ta, da je po letu 2000 selitveni prirast državljanov Slovenije s tujino negativen, selitveni prirast Slovenije pri tujcih pa je stalno pozitiven. Število priseljenih in odseljenih državljanov se počasi zvišuje, tako da narašča negativni selitveni prirast.

Na prvi pogled je starostna sestava odseljenih prebivalcev zelo podobna običajni starostni sestavi migrantov. Prevladujejo predvsem starostne skupine od 20 do 50 let (60 %), zelo nizek je tudi delež odseljenih, starejših od 65 let (6 %). Obstajajo pa tudi razlike. Pri priseljenih tujcih prevladuje starostna skupina dvajset do trideset let, pri odseljenih pa je najvišji delež pri starostni skupini 25 do 35 let. Druga razlika pa je dokaj visok delež otrok pri teh selitvah. Glede na starostno sestavo odseljenega prebivalstva predvidevamo, da gre za starše z otroki, ki ne »iščejo« dela, ampak gredo na neko točno določeno delovno mesto v tujini, verjetno z zelo majhno verjetnostjo vrnitve. Čeprav so temeljni razlogi ekonomski kot pri priseljenih tujcih, pa gre pri odseljevanju prebivalcev predvsem za iskanje višjega standarda in ne iskanje katerega koli dela. Čeprav negativni selitveni prirast številčno ne ogroža (vsaj za zdaj) sedanjega demografskega stanja Slovenije, pa bi njegova krepitev in tudi dolgoletno nadaljevanje lahko pomenila že tudi demografski problem.

Odseljene smo analizirali glede na odselitev v države EU-27, države na ozemlju nekdanje Jugoslavije in preostalo Evropo. Migracij v neevropske države je malo, vendar se njihovo število povečuje. V začetku obravnavanega obdobja (1995–1996) je bil delež teh odselitev približno deset odstotkov in je znašal manj kot 100 prebivalcev letno. Toda njihovo število se je povečevalo nekoliko hitreje in tako je znašal njihov delež v letu 2000 že 15 %, nato pa ostal na tej ravni. To pomeni, da se je absolutno povečeval, enako kot skupno število odseljenih. Kar 85 % odseljenih se je odselilo v evropske države, to pa je v letu 2006 že malo nad 2000 prebivalcev.

Slika 45: **Število odseljenih državljanov po starostnih razredih v obdobju 1995–2006**

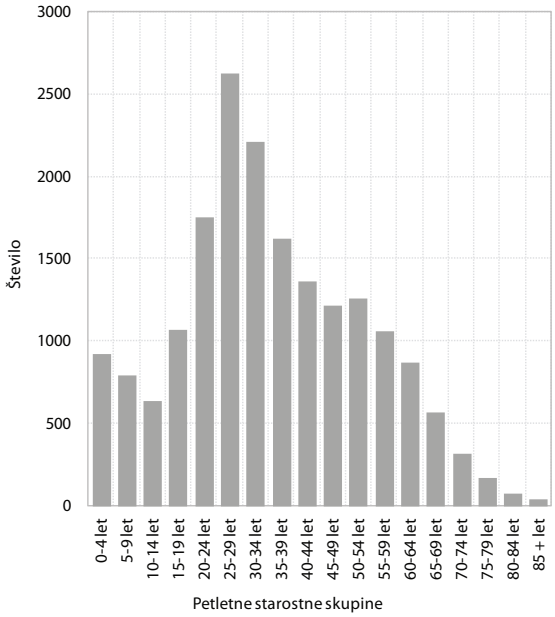

Vir: SURS, posebna obdelava junij 2008, MNZ; preračuni Jakoš.

Tabela 50: **Število odseljenih državljanov Slovenije v tuje države (območja), 1995–2006**

Leto	Skupaj	DRŽAVA – OBMOČJE ODSELITVE				
		Neevropske države	Evropske države	Evropske države zunaj EU-27 in nekdanje Jugoslavije	Države EU-27	Države, nastale na območju nekdanje Jugoslavije
1995	776	84	687	36	401	250
1996	803	80	723	56	345	322
1997	807	55	749	92	381	276
1998	705	62	642	49	372	221
1999	963	121	842	72	557	213
2000	1.559	243	1.316	114	882	320
2001	1.442	209	1.232	114	798	320
2002	2.624	273	2.351	195	1.666	490
2003	1.887	295	1.582	131	1.016	435
2004	2.265	251	2.006	139	1.362	505
2005	2.077	340	1.730	136	1.217	377
2006	2.703	402	2.293	205	1.668	420

Vir: SURS, posebna obdelava junij 2008, MNZ; preračuni: Umar, Jakoš.

Tabela 51: **V tujino odseljeni državljani Slovenije po starosti in izobrazbi, 2005 in 2006**

Starost	Skupaj		Največ končana osnovna šola		Srednja		Višja in visoka		Neznano	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
SKUPAJ	2.077	2.703	227	303	546	765	384	472	920	1.163
manj kot 20 let	357	488	-	-	-	-	-	-	357	488
20–29	450	603	68	97	178	238	110	142	94	126
30–49	745	975	85	118	262	375	219	265	179	217
50 let in več	525	637	74	88	106	152	55	65	290	332

Vir: SURS, MNZ – Centralni register prebivalstva.

Razen leta 1996 je bil delež odseljenih na območje EU-27 večji od polovice, v zadnjih letih pa je celo presegel 70 %. To gre predvsem na račun relativnega upada števila odseljenih na območje nekdanje Jugoslavije. Število odseljenih na to območje se v zadnjih letih ne spreminja dosti, predpostavljamo pa, da gre predvsem za prebivalstvo, ki ima sicer slovensko državljanstvo, vendar po narodnosti pripada enemu od narodov na območju nekdanje Jugoslavije. Nimamo podrobnih podatkov, tako da ne vemo, ali gre predvsem za vračanje prebivalstva po upokojitvi ali vračanje celih družin. Narašča pa odseljevanje na območje EU-27. Glede na starostno sestavo odseljenega prebivalstva predpostavljamo, da gre za odseljevanje mladih družin in je njihovo vračanje malo verjetno.

Iz Slovenije se je v letih 2005 in 2006 izselilo 751 državljanov Slovenije z najmanj visoko izobrazbo. Če upoštevamo še prebivalstvo z višjo izobrazbo, se ta številka povzpne že na 856. Večina tega prebivalstva je stara od 20 do 50 let, kar je lahko za Slovenijo razvojni problem. Če pa so to krožne migracije, pri katerih gre za medsebojno izmenjavo znanja, pa tudi razvojna priložnost.

Tudi Tabela 51 pokaže velik delež mladih (za katere nimamo podatkov o njihovi izobrazbi), kar govori o odseljevanju družin in ne samo posameznikov z visoko izobrazbo. To lahko pomeni, da so te odselitve dolgoročne (stalne) in načrtovane. Verjetno tu ne gre le za podiplomske študente, ki nadaljujejo študij v tujini. Pri njih je delež morebitnih emigrantov še bistveno večji, kar navaja Bevc (2006), ki je v anketo zajela 1434 raziskovalcev z magisterijem ali doktoratom in ugotovila, da je med njimi 71 % morebitnih emigrantov (za odhod v tujino za več kot eno leto – pod določenimi pogoji) in 34 % morebitnih emigrantov za srednjeročno in dolgoročno obdobje. Tipičen morebiten emigrant je samski doktor znanosti (moški ali ženska), star 30 let ali manj, ki je zadnjo stopnjo izobrazbe pridobil v tujini.

2.2.4 Zunanje migracije po regijah

V obdobju 1999–2006 so imele vse regije pozitivni saldo zunanjih migracij tujcev, le Pomurska je imela v treh letih negativni saldo. V celotnem obdobju pa je bil ta saldo pozitiven tudi v Pomurski regiji.

Tabela 52: **Selitveni prirast tujcev oz. migracijski saldo po regijah, 1999–2006**

Regija	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	1999–06
SLOVENIJA	1.936	3.239	3.404	3.057	4.031	2.593	6.766	7.205	3.2231
Pomurska	–34	–71	26	75	45	–4	149	114	300
Podravska	35	327	616	326	321	327	776	939	3.667
Koroška	30	27	0	11	30	73	153	146	470
Savinjska	234	375	314	510	589	299	986	1.153	4.460
Zasavska	33	52	96	70	79	2	122	14	468
Spodnjeposavska	79	210	129	200	280	80	234	288	1.500
Jugovzhodna Slovenija	112	115	87	222	226	205	450	436	1.853
Osrednjeslovenska	576	1.391	1.328	691	1.172	1.074	2.161	2.151	10.544
Gorenjska	237	71	251	184	203	104	472	450	1.972
Notranjsko-kraška	74	95	102	94	174	84	124	233	980
Goriška	306	251	76	244	344	215	421	560	2.417
Obalno-kraška	254	396	379	430	568	134	718	721	3.600

Vir: SURS posebna obdelava junij 2008, MNZ; preračuni Jakoš.

Tabela 53: **Selitveni prirast (migracijski saldo) tujcev in skupno število prebivalstva po regijah, 1999–2006**

Regija	Selitveni prirast tujcev v obdobju 1999–2006	Število prebivalcev regij v letu 2006	Delež migracijskega salda v saldu Slovenije v obdobju 1999–2006, v %	Delež v prebivalstvu Slovenije 2006, v %	Selitveni prirast v letu 2006	Delež migracijskega salda v saldu Slovenije leta 2006, v %
SLOVENIJA	32.231	2.008.516	100,0	100,0	7205	100,0
Pomurska	300	122.198	0,9	6,1	114	1,6
Podravska	3.667	319.530	11,4	15,9	939	13,0
Koroška	470	73.729	1,5	3,7	146	2,0
Savinjska	4.460	258.684	13,8	12,9	1153	16,0
Zasavska	468	45.311	1,5	2,3	14	0,2
Spodnjeposavska	1.500	70.044	4,7	3,5	288	4,0
Jugovzhodna Slovenija	1.853	140.119	5,7	7,0	436	6,1
Osrednjeslovenska	10.544	502.100	32,7	25,0	2151	29,9
Gorenjska	1.972	199.626	6,1	9,9	450	6,2
Notranjsko-kraška	980	51.386	3,0	2,6	233	3,2
Goriška	2.417	119.632	7,5	6,0	560	7,8
Obalno-kraška	3.600	106.157	11,2	5,3	721	10,0

Vir: SURS posebna obdelava junij 2008, MNZ; preračuni Jakoš.

Pomen zunanjih migracij posameznih regij smo vrednotili glede na število prebivalcev po regijah leta 2006. Največji absolutni pozitivni saldo zunanjih migracij je imela Osrednjeslovenska regija, ki je bila udeležena skoraj s tretjino, čeprav ima le četrtino prebivalstva Slovenije. Bistveno višji delež v deležu pozitivnega salda zunanjih migracij, kot je njen delež v številu prebivalstva Slovenije, je imela še Obalno-kraška regija. Manjši delež pa je imela skrajna severovzhodna Slovenija (Pomurska, Podravska in Koroška regija). Največje odstopanje je bilo pri Pomurski regiji.

2.2.5 Odnos Slovencev do izseljevanja

Rezultati raziskave o mobilnosti slovenskih delavcev pri iskanju zaposlitve v državah EU (CJMMK, 2006) kažejo, da so se med anketiranimi bolj pripravljeni seliti moški, mlajši, bolj izobraženi in anketiranci iz večjih mest, pa naj gre za selitev v drug kraj v Sloveniji ali v tujino. Med zaposlenimi anketiranimi jih je nekaj več kot tretjina razmišljala o preselitvi v tujino. O odhodu v tujino bolj razmišljajo tudi tisti, ki so zelo nezadovoljni s svojo sedanjo zaposlitvijo, v primerjavi s tistimi, ki so s svojo sedanjo zaposlitvijo zelo zadovoljni.

Tabela 54: **Ali ste že kdaj razmišljali o preselitvi v tujino in zadovoljstvu s sedanjo zaposlitvijo, 2006**

	Ali ste že kdaj razmišljali o preselitvi v tujino?	
N = 643	**DA (n = 228) 35,7 %**	**NE (n = 411) 64,3 %**
Kako zadovoljni ste s svojo sedanjo zaposlitvijo?		
zelo nezadovoljen	56,7	43,3
precej nezadovoljen	32,0	68,0
niti – niti	38,9	61,1
precej zadovoljen	30,5	69,5
zelo zadovoljen	38,2	61,8

Vir: CJMMK, 2006.

Pomemben dejavnik pri odločanju o selitvi v tujino je partner oziroma družina. Najmanj so se pripravljeni seliti poročeni, nekoliko bolj tisti, ki živijo v zunajzakonski skupnosti, sledijo pa tisti, ki imajo fanta ali dekle, najbolj pa samski anketiranci. Prav tako so se manj pripravljeni seliti anketiranci, ki že imajo otroke.

Med anketiranci so se nekoliko bolj pripravljeni seliti tudi za dlje časa oziroma za stalno tisti, ki že imajo v tujini sorodnike ali prijatelje. Na razmišljanje in pripravljenost na preselitev v tujino vpliva tudi konkretna ponudba za zaposlitev v tujini; tisti anketiranci, ki so tako ponudbo že prejeli, so se v tujino bolj pripravljeni preseliti. Med najbolj zaželjenimi ciljnimi državami so Nemčija, Avstrija in Velika Britanija, oziroma na splošno države zahodne Evrope.

Na drugi strani pa so po podatkih raziskave Social reality (2007) prebivalci Slovenije v primerjavi s povprečjem Evropske unije nadpovprečno zadovoljni s kakovostjo življenja, prostim časom in prostori za prostočasno dejavnost, lokalnimi šolskimi storitvami ter storitvami otroškega varstva. To verjetno pomembno vpliva, da se manj selijo v tujino. To dejstvo bi lahko poudarili za privabljanje morebitnih imigrantov.

Motivi za selitev v tujino se razlikujejo glede na izobrazbo. Za vprašane s srednjo šolo so pomembnejše izkušnje prijateljev in znancev, ki so že delali v tujini, kot za vprašane z višjo oz. visoko izobrazbo. Višje in visoko izobražene bolj spodbudi ponudba za zaposlitev v tujini kot vprašane s srednješolsko izobrazbo. Izkaže se tudi, da starejše anketirance manj spodbudijo ponudba za zaposlitev v tujini in možnosti izobraževanja kot mlajše.

Po mnenju anketirancev imajo poglavitno prednost pri zaposlitvi v tujini strokovnjaki s posebnim znanjem in posamezniki z bogatimi delovnimi izkušnjami. Visoke izobrazbe in znanja tujih jezikov anketiranci v splošnem ne vidijo kot poglavitne prednosti za pridobitev zaposlitve v tujini, pač pa kot pogoj; na to kaže tudi dejstvo, da skoraj 90 % anketiranih govori vsaj en tuji jezik.

Pri odhodih v tujino morebitni emigranti naletijo na različne ovire. Te lahko delimo na dva sklopa. Prvi sklop so sistemske (različni uradni postopki, urejanje dovoljenj, postopek selitve in nepoznavanje tujega jezika), drugi sklop pa osebne ovire (npr. navezanost na partnerja, otroke itd.). Izkaže se, da anketiranci, ki razmišljajo oz. so bolj pripravljeni oditi v tujino, vidijo manj sistemskih in tudi manj osebnih ovir za odhod, vendar pa v splošnem pomen osebnih ovir ocenjujejo višje. Raziskava je pokazala, da so med ovirami pri mobilnosti pomembni predvsem t. i. osebni dejavniki in ne toliko sistemski, na katere država lahko vpliva.

Prav tako so osebni dejavniki na prvem mestu tudi med spodbudami. Anketiranci na prvem mestu navajajo partnerja ali družino v tujini. Bolj so se pripravljeni seliti moški, mlajši, manj vezani na partnerja in višje izobraženi. To potrjujejo tudi podatki o mednarodni mobilnosti v izobraževanju.

2.2.6 Mednarodna mobilnost v terciarnem izobraževanju

Mobilnost študentov je najpogostejša oblika mednarodne mobilnosti v terciarnem izobraževanju, od nje pa imajo različne koristi študenti, ki odidejo na študij v tujino, domači študenti, pedagoško osebje, visokošolski zavod, visokošolski sistem in država. Možnost študija v tujini pomeni za študenta boljši dostop do kakovostnih študijskih programov in študijskih programov, ki jih doma ni. Posameznik na študiju v tujini lahko izboljša svoje strokovno znanje, znanje tujih jezikov, poznavanje tujih držav in kultur ter s tem svoje zaposlitvene možnosti, izkušnja študija v tujini pa tudi pozitivno vpliva na njegov osebnostni razvoj.

Če so končali študij na študijski smeri, na kateri diplomantov manjka, lahko pripomorejo tudi k odpravljanju neskladja med ponudbo terciarno izobraženega osebja in povpraševanjem po njem glede na področje izobraževanja na trgu dela. Nasprotno pa so posledice za državo, v kateri primanjkuje terciarno izobražene delovne sile in katere študenti odidejo na študij v tujino ter se tam, ko ga končajo, zaposlijo, negativne. Poleg tega je mednarodna mobilnost študentov v EU način za spodbujanje prostega pretoka ljudi. Večja je namreč verjetnost, da bodo tisti, ki bodo odšli študirat v tujino, tam poiskali zaposlitev. Tisti, ki se odločijo za študij v tujini, tudi pogosteje delajo v tujini kakor študenti, ki se ne odločijo za študij v tujini. Mednarodna mobilnost študentov in pedagoškega osebja torej posredno spodbuja nastajanje enotnega evropskega trga dela ter je eden od načinov krepitve evropske zavesti in pripadnosti.

Na vključenost študentov v mednarodno mobilnost vplivajo različni dejavniki. Na nizek delež tujih študentov v Sloveniji vplivajo skromna splošna prepoznavnost države v tujini in seznanjenost tujih študentov s ponudbo študijskih programov, nizka (zaznana) kakovost visokošolskega sistema, omejen študij v tujem jeziku. Pogost dejavnik, ki negativno vpliva na odločitev za študij v tujini med slovenskimi študenti, je slaba podpora mobilnosti doma. Študenti, zajeti v raziskavo Evroštudent (2007), kot najpogostejši razlog, ki vpliva na odločitev za mednarodno mobilnost, navajajo slabo podporo mobilnosti doma (ta razlog je navedlo 58 % anketiranih študentov); sem spadajo dostopnost informacij, priznanje v tujini pridobljenega znanja, pričakovan zastoj pri študiju, slabo vrednotenje tako pridobljene izobrazbe in omejen dostop do programov mobilnosti. Na drugem mestu je finančna negotovost (37 %). Na odločitev za študij v tujini vplivajo tudi višina pričakovanih stroškov, povezanih s študijem (za šolnino in prebivanje), in razpoložljiva denarna sredstva. Ti lahko odvračajo od študija v tujini predvsem posameznike iz nižjih družbenih slojev. Na tretjem mestu je slabo znanje tujih jezikov (21 %). Študenti kot dejavnika, ki negativno vplivata na odločitev za študij v tujini, navajajo tudi pomanjkanje osebne motivacije (19 %) in slabo podporo mobilnosti v tuji državi (15 %).

Pri mednarodni mobilnosti študentov razlikujemo med dolgoročno in kratkoročno mobilnostjo oziroma mobilnostjo za kreditne točke. Evropska komisija razlikuje med navedenima vrstama mobilnosti na podlagi trajanja posameznikove vključenosti v študij v tujini. Za dolgoročno mobilnost študentov (angl. longer-term mobility oziroma diploma mobility) je značilno, da študent odide na študij v tujino za daljši čas (praviloma za obdobje celotnega študija) in v tujini pridobi tudi diplomo. Nasprotno pa je za »mobilnost za kreditne točke« (angl. credit mobility) značilno, da študent odide na študij za krajši čas (nekaj mesecev, en semester, eno leto), tam opravi predvidene študijske obveznosti, pridobi za to ustrezno število kreditnih točk, ki naj bi se mu upoštevale pri študiju na matični ustanovi, in se nato vrne študirat v domovino.

Delež tujih študentov v skupnem številu študentov[96] terciarnega izobraževanja je med najnižjimi v primerjavi z drugimi evropskimi državami. V Sloveniji je bilo v študijskem letu 2007/08 1674 tujih študentov (študentov s tujim državljanstvom) v terciarnem izobraževanju, kar je za 10,8 % več kot leta 2006/07, to pa je pomenilo nadaljevanje pozitivne težnje iz obdobja 2000/01–2006/07. V obdobju 2000/01–2007/08 se je število tujih študentov povečalo za 93,8 %. V letu 2006 je delež znašal 1,2 % (v letu 2007/08 1,5 %.), s čimer Slovenija dosega enega najnižjih deležev tujih študentov med evropskimi državami. Med letoma 2005 in 2006 in v obdobju 2000–2006 se je ta delež povečal manj kakor v večini evropskih držav.

Slika 46: **Delež tujih študentov v primerjavi s skupnim številom študentov v terciarnem izobraževanju, EU-27, 2006, v %**

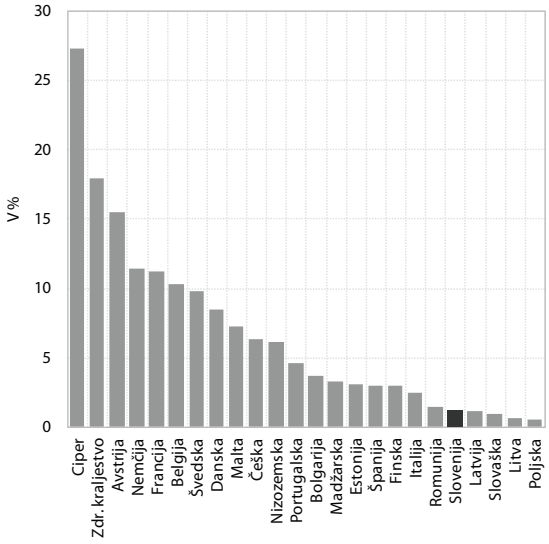

Vir: EUROSTAT.

V letu 2006[97] je število slovenskih študentov (s slovenskim državljanstvom) v okviru dolgoročne mednarodne mobilnosti na študiju v tujini znašalo 2505 in se je v primerjavi z letom 2005 povečalo za 8,9 % (v obdobju 2000–2006 pa za 19,6 %). Delež študentov na študiju v tujini se je v letu 2006 sicer povečal in dosegel 2,2 %, vendar je v primerjavi z evropskimi državami precej skromen. Najvišje deleže študentov na študiju v tujini imajo nekatere države z malo prebivalstva in za njimi Slovenija precej zaostaja. Praviloma se posamezniki iz majhnih držav pogosteje odločajo za študij v tujini, na kar največkrat vpliva skromnejša ponudba študijskih programov v primerjavi z velikimi državami.

V strukturi tujih študentov v Sloveniji prevladujejo študenti z območij držav nekdanje Jugoslavije, večina

Slika 47: **Delež študentov terciarnega izobraževanja na študiju v tujini, EU-27, 2006, v %**

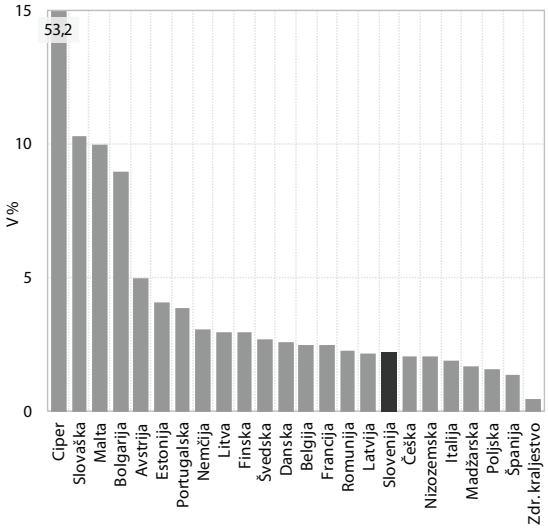

Vir: EUROSTAT.
Opomba: Metodologija izračuna kazalnika: (študenti z državljanstvom izbrane države na študiju v tujini) / (študenti z državljanstvom izbrane države na študiju doma in v tujini (brez študentov s tujim državljanstvom v izbrani državi)) * 100).

slovenskih študentov na študiju v tujini pa odide v zahodnoevropske države. V letu 2007/08 je bilo 75,4 % tujih študentov z območja nekdanje Jugoslavije, največ s hrvaškim državljanstvom. Na visok delež študentov s tega območja vplivajo kulturne, zgodovinske, geografske, gospodarske in druge vezi ter sorodnost jezika, kar so tudi po navedbah OECD pogosti dejavniki, ki vplivajo na število tujih študentov v neki državi. Med državami EU-27 je največ študentov iz bližnje Italije (6,0 %). Največ slovenskih študentov je v letu 2006 študiralo v Nemčiji (23,6 %), na drugem mestu je Avstrija (22,0 %), sledita Italija (15,8 %) in Združeno kraljestvo (12,8 %). Na visok delež slovenskih študentov v prvih treh navedenih državah verjetno vplivajo geografska bližina, podobna mentaliteta (Nemčija, Avstrija) in znanje tujih jezikov.

Erasmus je glavni program mobilnosti EU na področju izobraževanja in usposabljanja, ki se je začel izvajati v študijskem letu 1987/88, Slovenija pa se je programu, v katerega so poleg držav članic EU vključene še nekatere druge evropske države,[98] pridružila v študijskem letu 1999/00. Glavni cilji programa so izboljšanje kakovosti visokega šolstva, krepitev evropske razsežnosti visokega šolstva ter povečanje obsega mobilnosti študentov in pedagoškega osebja. Glavni namen programa Erasmus je povečanje mednarodne mobilnosti študentov. Cilji tega programa so izboljšanje strokovnega znanja, pridobitev kulturne izkušnje, izboljšanje znanja tujih jezikov, spodbujanje sodelovanja med ustanovami terciarnega izobraževanja ipd. Študent lahko biva v tujini najmanj tri mesece in največ eno leto, v tujini pa opravi del študijskih obveznosti.

[96] Metodologija izračuna kazalnika: (število tujih študentov terciarnega izobraževanja / skupno število študentov (domačih in tujih), vpisanih v terciarno izobraževanje) * 100.
[97] Zadnji dosegljivi podatki za število študentov na študiju v tujini so za leto 2006 (študijsko leto 2005/06).

[98] V študijskem letu so bili poleg držav članic EU-27 v program Erasmus vključeni še Islandija, Lihtenštajn, Norveška in Turčija.

Število tujih študentov po programu Erasmus v Sloveniji in število slovenskih študentov po tem programu v tujini narašča, v letu 2006/07 pa se je absolutno število prvih povečevalo hitreje od števila drugih. V Sloveniji se je med letoma 2005/06 in 2006/07 število tujih študentov po programu Erasmus povečalo za 27,7 %, število slovenskih študentov v tujini pa za 10,6 %, kar je nadaljevanje pozitivne težnje iz obdobja 2000/01–2005/06. Tudi v absolutnem smislu se je bolj povečalo število tujih študentov po programu Erasmus na študiju v Sloveniji kot slovenskih študentov po tem programu v tujini, kar je pripomoglo k zmanjšanju razlike v njunem številu ter k nadaljnjemu upadanju razmerja med številom študentov na študiju v tujini in številom tujih študentov v Sloveniji.

Slika 48: **Število tujih študentov v Sloveniji in število slovenskih študentov v tujini po programu Erasmus ter razmerje med njima, 2000/01–2006/07**

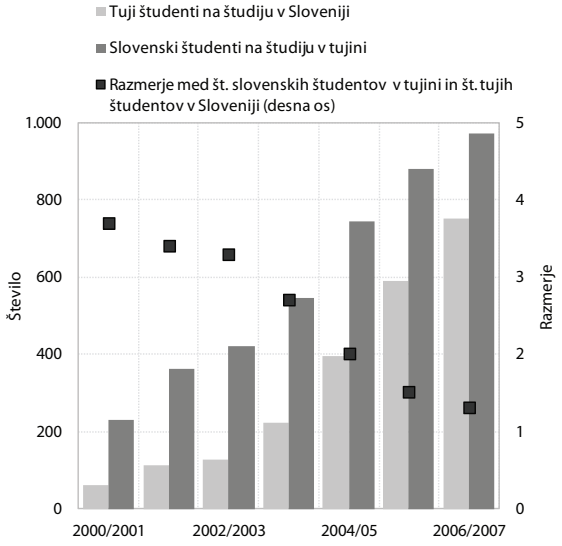

Vir: Education and training – Erasmus – statistics (2008); preračuni UMAR.

3 Notranje migracije v Sloveniji

Glede na delitev migracij v odvisnosti od mej, ki jih prestopajo migranti, smo kot migracije v Sloveniji obravnavali le tiste, ki so se zgodile v Sloveniji, in sicer predvsem med regijami in delno tudi med občinami. Če bi si kot merilo izbrali naselja, bi bil obseg migracij bistveno večji. Pri notranjih migracijah statistika obdeluje le podatke o selitvah državljanov Slovenije, ne pa tudi o drugih prebivalcih Slovenije (tujci z različnim statusom).

Obseg notranjih migracij je odvisen od upravne meje, ki jo uporabimo pri definiciji migranta. Če bi v Sloveniji upoštevali migracije med naselji, bi lahko med migrante uvrstili več kot polovico prebivalstva. Ob popisu prebivalstva leta 2002 je namreč samo 45 % vseh prebivalcev živelo v kraju rojstva, kar 1.076.023 prebivalcev pa je bilo migrantov. Tu so zajeti vsi prebivalci, ki ne živijo v kraju rojstva. Tako visok delež migrantov je predvsem posledica sistema poselitve Slovenije, ki ga označuje kar 6000 naselij ob samo dveh milijonih prebivalcev. Če izločimo migracije s tujino in ohranimo raven naselja, je migrantov približno 935.000. Če to »mejo« prestavimo na občino, imamo 590.000 migrantov in na ravni regij še 218.000 migrantov. Zavedati pa se moramo, da gre tukaj le za presek nekega stanja in teoretično število migrantov, kajti dejansko je bilo migracij bistveno več, saj se je veliko prebivalcev večkrat selilo in seštevki letnih podatkov dajejo višje vrednosti.

3.1 Notranje migracije pred osamosvojitvijo Slovenije

Notranje migracije v Sloveniji po drugi svetovni vojni so označevale predvsem deagrarizacija, industrializacija in urbanizacija. Ti procesi so seveda povzročili močne migracije s podeželja v mesta (nekoliko drugače je na Primorskem, kjer je bilo odseljevanje najmočnejše). V prvi fazi so najhitreje rasla največja urbana središča, povzročala pa jo je predvsem deagrarizacija podeželja. V sedemdesetih letih se je začela uveljavljati politika policentričnega razvoja, ki sicer formalno ni bila nikoli sprejeta, je pa omogočila razvoj več središč. Začelo se je obdobje koncentracije na regionalni ravni in vsaj demografski razvoj na regionalni ravni je postajal bolj usklajen. S tem so se tudi znižale medregionalne migracije. V tretji fazi lahko govorimo o koncentraciji na občinski ravni, ko so imele občine le še izjemoma višji negativni selitveni prirast kot lastni naravni prirast. Ker je šlo za lokalne selitve, jih tudi statistika medobčinskih migracij ni več zajela v vsem obsegu. Predvsem zaradi deagrarizacije bi lahko pričakovali večji obseg migracij, ki pa sta jih bistveno zmanjšala večja dostopnost avtomobilov in nastanek posebnega družbenega sloja – polkmetov. Dnevna delovna migracija je v Sloveniji

pravzaprav delno nadomestila stalne migracije. Posledice teh, skoraj polstoletnih notranjih migracij v Sloveniji se danes kažejo v tem, da imajo zdaj nekdanja tradicionalna območja priseljevanja slabšo demografsko strukturo prebivalstva kot tradicionalna območja odseljevanja. Tako se na primer v večjih mestih delež prebivalcev, starejših od 65 let, približuje 20 %, marsikje na podeželju pa komaj presega 10 %.

3.2 Notranje migracije med statističnimi regijami v obdobju 1991–2006

Migracije so do osamosvojitve Slovenije potekale predvsem s klasičnimi vzroki in posledicami (deagrarizacija in urbanizacija) ter so bile praktično ekonomska nujnost. Toda lahko rečemo, da se Slovenci ne selijo prav radi. Po anketi,[99] izvedeni med brezposelnimi, se je bila pripravljena preseliti le dobra polovica (53 %) vseh anketiranih, skoraj 80 % anketiranih pa se je bilo pripravljenih vsak dan voziti na delo. Tudi iz drugih odgovorov v anketi je bila vidna velika navezanost na domači kraj, hkrati pa je večina izjavila, da se kar rada vsak dan vozi na delo. V anketi se je eno od vprašanj nanašalo tudi na stanovanje, in če bi brezposelni dobili stanovanje, bi se jih preselilo skoraj 80 %. Stanovanje pa je bil tudi glavni razlog, da se brezposelni ne bi selili v drug kraj, v katerem bi sicer dobili delovno mesto.

Tudi pri novejših migracijskih tokovih, ki jih lahko označimo kot »beg iz mest«, torej kot protislovje preteklemu begu s podeželja, je prav stanovanje glavni razlog za selitev. Slovenci se praviloma ne selijo za delom, če ni rešeno tudi stanovanjsko vprašanje. Ali z drugimi besedami, pri motivu za selitev ima stanovanje najmanj tako vlogo, če ne večje, kot delovno mesto, kar je bila značilnost tudi v preteklosti (anketa). Na to kaže tudi zelo hitra urbanizacija po drugi svetovni vojni, ko so se prebivalci preselili v mesta šele takrat, ko so imeli kolikor toliko dostojno stanovanje. V naših mestih zato niso poznali barakarskih naselij na črno priseljenih delavcev, tista, ki so kljub temu nastala, so bila posledica zunanjih migracij.

Skupno število regionalnih notranjih migrantov je v obdobju 1991–2006 znašalo nekaj manj kot 100.000 prebivalcev (povprečno letno 6243). Veliko migrantov je bilo v letu 1992, kar je bila še posledica osamosvojitve Slovenije. Nato je bil letni obseg migracij med 5300 in 6000 vse do leta 2000, ko je obseg migracij prvič presegel mejo 6000 in se do leta 2005 dvignil na 7000. Izstopa zadnje leto, ko se je obseg migracij dvignil kar na 8500 migrantov. Ocenjujemo, da na nekoliko povečan

Odseljeni v drugo regijo je državljan Republike Slovenije, ki se je odselil v drugo regijo v Sloveniji, v kateri je prijavil stalno prebivališče.

Priseljeni iz druge regije je državljan Republike Slovenije, ki se je priselil iz druge regije v Sloveniji in prijavil prebivališče.

Tabela 55: **Notranje selitve med regijami v obdobju 1991–1998, 1997–2006 in 1991–2006**

Regija	Odselitve		Selitveni prirast (saldo)		Letno povprečje		Odselitve	Selitveni prirast (saldo)	Letno povprečje
	1991–1998	1997–2006	1991–1998	1997–2006	1991–1998	1997–2006	1991–2006	1991–2006	1991–2006
Pomurska	2.626	3.310	–110	–424	–14	–53	5280	–507	–32
Podravska	5.708	6.936	–247	83	–31	10	11217	–102	–6
Koroška	2.004	2.543	–578	–953	–72	–119	4046	–1387	–87
Savinjska	5.499	7.368	–418	–932	–52	–117	11492	–1246	–78
Zasavska	1.722	2.573	–278	–381	–35	–48	3865	–590	–37
Spodnjeposavska	2.373	2.787	35	135	4	17	4567	161	10
Jugovzhodna Slovenija	2.772	4.558	451	734	56	92	6637	1072	67
Osrednjeslovenska	12.793	18.349	326	910	41	114	27944	1155	72
Gorenjska	4.783	7.229	531	–461	66	–58	10816	–63	–4
Notranjsko-kraška	1.445	2.137	468	809	59	101	3221	1160	73
Goriška	2.335	3.317	-544	-909	-68	-114	5068	-1317	-82
Obalno-kraška	2.659	3.601	364	1375	46	172	5595	1648	103

Vir: SURS, Bevc 2000; preračuni Jakoš.

[99] V letu 1993 je UIRS v okviru projekta Zunanje in notranje migracije v Sloveniji (Jakoš 1993) izvedel anketo med brezposelnimi prebivalci glede njihove pripravljenosti za selitev. Anketa je zajela 1094 oseb na zavodih za zaposlovanje v Ljubljani, Škofji Loki in Velenju. Med drugim sta jim bili postavljeni vprašanji: Ali bi se bili v primeru možnosti zaposlitve pripravljeni za stalno preseliti v drug kraj in ali bi se bili pripravljeni v primeru možnosti zaposlitve vsak dan voziti na delo v drug kraj?

Tabela 56: **Notranje selitve prebivalstva v obdobju 1997–2006**

	Regija priselitve												
Regija odselitve	**POM**	**POD**	**KOR**	**SAV**	**ZAS**	**SPO**	**JV- SLO**	**OSR**	**GOR**	**NOT**	**GOR**	**OBA**	**SLO**
Pomurska (POM)	0	1.676	58	208	16	45	73	910	94	46	60	124	3.310
Podravska (POD)	1.619	0	533	1.580	69	157	176	1.862	287	72	152	429	6.936
Koroška (KOR)	86	773	0	661	20	38	54	648	81	26	46	110	2.543
Savinjska (SAV)	209	1.974	643	0	385	584	247	2.408	292	76	129	421	7.368
Zasavska (ZAS)	16	120	21	675	0	213	91	1.165	112	22	34	104	2.573
Spodnjeposavska (SPO)	54	192	25	508	79	0	752	856	122	28	60	111	2.787
Jugovzhodna Slovenija (JV-SLO)	34	173	22	208	64	761	0	2.658	222	103	95	218	4.558
Osrednjeslovenska (OSR)	550	1.191	180	1.780	1.379	746	3.147	0	4.863	1.768	818	1.927	18.349
Gorenjska (GOR)	177	378	65	387	97	222	428	4.518	0	171	373	413	7.229
Notranjsko-kraška (NOT)	26	76	2	71	21	37	88	1.093	95	0	149	479	2.137
Goriška (GOR)	43	167	18	140	22	33	106	1.582	388	176	0	642	3.317
Obalno-kraška (OBA)	72	299	23	218	40	86	130	1.571	212	458	492	0	3.601
SLOVENIJA (SLO)	2.886	7.019	1.590	6.436	2.192	2.922	5.292	19.271	6.768	2.946	2.408	4.978	64.708

Vir: SURS, preračuni Jakoš.

obseg medregionalnih migracij pomembno vpliva tudi neurejen stanovanjski trg v Sloveniji.

Medregionalne razlike pri saldu migracij kažejo, da je imelo pet regij v obdobju 1991–1998 in tudi v obdobju 1997–2006 pozitivni selitveni prirast in ravno tako pet regij v obeh obdobjih negativni selitveni prirast. Podravska regija je imela v prvem obdobju negativen selitveni prirast, v drugem pa rahlo pozitivnega. Do velikega preobrata pa je prišlo pri Gorenjski regiji, ki je prešla iz relativno visokega pozitivnega migracijskega salda v prvem obdobju v visok negativni saldo v drugem obdobju. Medregionalne notranje migracije so bile v prvem obdobju manj pospešene, saj je bila največja letna sprememba salda le 72 prebivalcev (v Koroški regiji), kar pri šestih regijah v drugem obdobju pa so bile te spremembe večje kot sto prebivalcev letno. Za vse regije (razen omenjenih Podravske in Gorenjske regije) je značilno, da se je v drugem obdobju obseg migracij povečeval v pozitivni in negativni smeri. Pri vseh petih regijah z negativnim migracijskim saldom v prvem obdobju je negativno letno povprečje v drugem obdobju še višje, ravno tako pa je v vseh petih regijah s pozitivnim migracijskim saldom ta v drugem obdobju višji kot v prvem. To kaže na določeno večjo polarizacijo notranjih migracij na regionalni ravni.

Če gledamo celotno obdobje (1991–2006), ima sedem regij negativni saldo medregionalnih selitev in le pet regij pozitivnega. Geografsko gledano je najslabši položaj v severovzhodni in severozahodni Sloveniji, najboljši pa v osrednji in celotni južni Sloveniji. To pomeni veliko spremembo glede na migracije v drugi polovici prejšnjega stoletja, ko je bil najprej predvsem jugozahodni del območje najmočnejšega odseljevanja in pozneje celotna južna Slovenija. Velika sprememba je na Gorenjskem, ki je bila dolgo privlačna za priseljevanje, zdaj pa prevladuje odseljevanje. Le na severovzhodnem delu Slovenije je stalno prevladovalo odseljevanje, ki pa že od začetka sedemdesetih let ne presega lastne naravne rasti in število prebivalcev bolj ali manj stagnira.

Tabela 56 prikazuje vse selitve med regijami v obdobju 1997–2006. Glede na velikost Osrednjeslovenske regije je razumljivo, da ima večina drugih regij največji obseg migracij s to regijo, vendar pri tem ne gre za enosmeren tok in pozitivni selitveni prirast Osrednjeslovenske regije ni med višjimi v Sloveniji. Močni medregionalni tokovi so še med geografsko sosednjimi regijami (npr. med Pomursko in Podravsko). Najmočnejši migracijski tokovi pa potekajo v osrednji Sloveniji med Osrednjeslovensko, Jugovzhodno Slovenijo in Gorenjsko regijo, pri čimer je migracijski tok med Jugovzhodno Slovenijo in Gorenjsko regijo manjši. Priselitve in odselitve med Osrednjeslovensko in drugima dvema regijama pa so od več kot 2500 pa skoraj do 5000 migrantov v desetih letih. Poudariti moramo, da noben drug medregionalni migracijski tok v Sloveniji ne dosega 2500 prebivalcev.

V zadnjih desetih letih je pri notranjih migracijah na regionalni ravni med migranti več žensk. To kaže, da imajo notranje migracije v Sloveniji bistveno drugačne vzroke in posledice kot zunanje migracije. Ker gre za zelo različne regije po številu prebivalcev (od manj kot 50.000 do več kot 500.000 prebivalcev), nam pomen in obseg teh migracij na regionalni ravni za nadaljnji demografski razvoj bolje pojasni tabela 57.

Skupno število prebivalcev se je povečalo v šestih regijah, v šestih pa nazadovalo. Če ocenjujemo spremembe v številu prebivalcev na ravni regij, so te odvisne od naravnega gibanja prebivalstva (rojstva, smrti) v vsaki regiji, notranjih medregionalnih migracij (pri katerih tujci

Tabela 57: **Vpliv notranjih migracij na spremembo števila prebivalcev po regijah, 1997–2006**

	Število prebivalcev		Razlika v številu prebivalcev	Razlika v številu prebivalcev, v %	Selitveni prirast	Selitveni prirast na 1000 prebivalcev	Selitveni prirast v primerjavi s spremembo števila prebivalcev v obdobju,*v %
	1997	2006	1997–2006		1997–2006		1997–2006
Pomurska	125.957	122.198	–3.759	–3,1	–424	–0,4	11,3
Podravska	320.072	319.530	–542	–0,2	83	0,0	–15,3
Koroška	73.973	73.729	–244	–0,3	–953	–1,3	390,6
Savinjska	256.965	258.684	1719	0,7	–932	–0,4	–54,2
Zasavska	46.894	45.311	–1.583	–3,5	–381	–0,8	24,1
Spodnjeposavska	70.359	70.044	-315	–0,5	135	0,2	–42,9
Jugovzhodna Slovenija	134.724	140.119	5.395	3,9	734	0,5	13,6
Osrednjeslovenska	488.291	502.100	13.809	2,8	910	0,2	6,6
Gorenjska	195.823	199.626	3.803	1,9	–461	–0,2	–12,1
Notranjsko-kraška	50.431	51.386	955	1,9	809	1,6	84,7
Goriška	120.439	119.632	–807	–0,7	–909	–0,8	112,6
Obalno-kraška	102.920	106.157	3.237	3,1	1375	1,3	42,5

Vir: SURS, preračuni Jakoš.
Opomba: *Na ta stolpec moramo gledati absolutno (matematično), saj prikazuje absolutni vpliv na spremembo ne glede na matematični predznak (kajti npr. minus deljeno z minus je plus).

niso upoštevani) in migracij s tujino. V zadnjih desetih letih se je kar v štirih regijah število prebivalcev spremenilo za več kot 3 %. Pri tem pa regionalne migracije niso imele velikega vpliva, saj so le v treh regijah medregionalne selitve vplivale več kot z enim odstotkom na spremembo skupnega števila prebivalcev.

Absolutno je bil najvišji saldo notranjih migracij v Obalno-kraški regiji (+ 1.375). Nad 900 pa so imele vrednosti še Koroška, Savinjska in Goriška regija (vendar negativne) ter Osrednjeslovenska (pozitivno). Glede na skupno število prebivalcev (relativno) pa je bil vpliv salda notranjih migracij največji v Notranjsko-kraški regiji (1,6 %). Velikost salda notranjih migracij glede na skupno število prebivalcev je visok tudi v Obalno-kraški regiji, v kateri se je število prebivalcev samo zaradi notranjih migracij povišalo za 1,3 %, skupno povečanje pa je bilo še višje (3,1 %). Močan vpliv pa imajo tudi notranje migracije v Koroški regiji, kjer je negativni saldo predstavljal 1,3 % prebivalstva leta 2006.

Zadnji stolpec v tabeli 57 prikazuje relativen pomen salda notranjih migracij na regionalni ravni na spremembo skupnega števila prebivalcev. Vpliv notranjih migracij je seveda relativno pomembnejši predvsem na območjih, na katerih ni bilo velikih sprememb pri skupnem številu prebivalcev. Pri tem najbolj izstopa Koroška regija, v kateri bi se v obdobju 1997–2006 število prebivalcev ob upoštevanju le lastne naravne rasti in meddržavnih migracij celo povečalo za več kot 700 prebivalcev, zaradi izrazito negativnega medregionalnega salda notranjih migracij pa je dejansko število prebivalcev nazadovalo za 244 prebivalcev. Po vplivu notranjih selitev pri spremembi števila prebivalcev je na drugem mestu Goriška regija. Tudi v tej regiji so notranje medregionalne migracije vzrok, da se število prebivalcev regije ni povečalo za dobrih sto prebivalcev, ampak se je znižalo za dobrih 800 prebivalcev. Večji vpliv kot naravni prirast in zunanje migracije skupaj na spremembo števila prebivalcev imajo medregionalne migracije še v Notranjsko-kraški regiji (okoli 85 %), v kateri bi število prebivalcev brez medregionalnih migracij praktično stagniralo, tako pa je po jakosti rasti števila prebivalcev celo na petem mestu med dvanajstimi regijami. Nekaj nadpolovičen vpliv imajo notranje migracije še v Savinjski regiji, v kateri pa imajo izrazito negativen vpliv. Velik vpliv (nekaj nad polovico) imajo notranje migracije še v Spodnjeposavski in Obalno-kraški regiji. Toda razlika je ta, da gre v prvi regiji za absolutno nizke vrednosti, pri Obalno-kraški regiji pa so te vrednosti dokaj visoke.

Medregionalne migracije v Sloveniji niso zelo močne. Tako je bil v zadnjih desetih letih najvišji pozitivni saldo notranjih migracij v Obalno-kraški regiji komaj 1375 prebivalcev. Hkrati pa so bile medobčinske notranje migracije bistveno močnejše, pa tudi njihov tok se je popolnoma obrnil. V zadnjem času se prebivalstvo iz večjih mest izseljuje. Vzrok je predvsem pomanjkanje stanovanj in njihova visoka cena. Ta pojav je najizrazitejši v Ljubljani. (Več o tem glej v poglavju Notranje migracije na občinski ravni – primer Mestne občine Ljubljana.) Eden od pomembnih vzrokov za notranje migracije je tudi iskanje ustreznega delovnega mesta, kar poskušamo razložiti v nadaljevanju.

3.2.1 Migracije med regijami po izobrazbeni strukturi prebivalstva, 1991–2002

Človeški kapital je poleg naravnih virov, infrastrukture ipd. pomemben dejavnik regionalnega razvoja. Predvideva se, da imajo regije z bolje izobraženim prebivalstvom (daljše povprečno trajanje formalnega izobraževanja, višji delež prebivalstva z visoko izobrazbo) višji BDP na prebivalca, posamezniki z višjo doseženo stopnjo izobrazbe pa višje dohodke, regija pa ima lahko še nekatere druge koristi (boljše zdravstveno stanje prebivalcev ipd.). V Sloveniji je imela najdaljše povprečno število let šolanja prebivalstva v starosti 15 let ali več ob popisu leta 2002 Osrednjeslovenska regija, ki ima tudi najvišji BDP na prebivalca med slovenskimi regijami; ravno obratno velja za Pomursko regijo. Osrednjeslovenska regija ima tudi najvišji delež prebivalstva z visoko izobrazbo in najnižji delež prebivalstva z največ končano osnovno šolo.

Slika 49: **Povprečno število let šolanja prebivalstva v starosti 15 let ali več (popis 2002) in BDP na prebivalca po regijah, 2002**

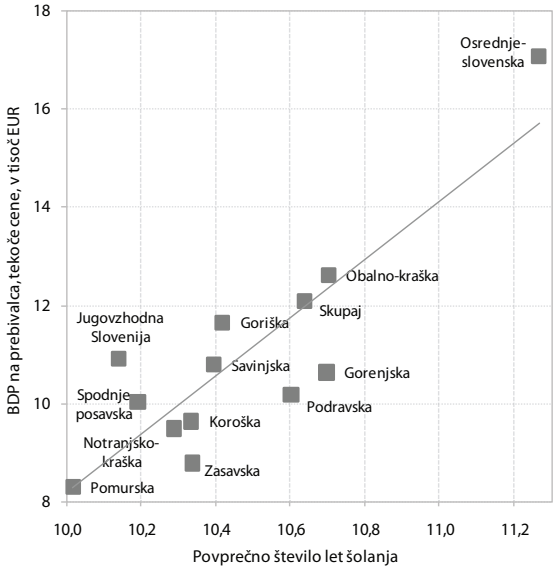

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Korelacijski koeficient med BDP na prebivalca regije in povprečnim številom let šolanja kaže na njuno visoko povezanost (R^2 = 0,7485). Povezanost med ponudbo visokošolsko izobraženega kadra in regionalnim gospodarstvom je dvostranska. Povpraševanje gospodarstva po visokošolsko izobraženih v neki regiji po eni strani privlači prebivalstvo, da se preseli v neko regijo, obenem pa je lahko tudi ponudba za ustanavljanje zavodov in študijskih programov v neki regiji privlačen dejavnik za poslovni sektor.

Na ravni regij lahko prihaja do neskladij med ponudbo in povpraševanjem po kadrih z določeno stopnjo izobrazbe (nizko, srednjo ali visoko izobrazbo), zaradi česar (lahko) pride tudi do medregionalnih migracij različno izobraženih kadrov. Učinki migracij so različni. Izsledki študije Pekkala, Knaggasharja (1998) za finske regije kažejo, da visoka izobrazba migrantov pozitivno vpliva na regijo priselitve in negativno na regijo odselitve. Podobno, vendar ravno obratno velja za nizko izobražene (Grčar 2006, str. 5). V nadaljevanju prikazujemo medregionalna migracijska gibanja prebivalstva glede na doseženo izobrazbo v obdobju med zadnjima popisoma prebivalstva (v letih 1991 in 2002).

V tem obdobju je največ prebivalstva z nizko izobrazbo (največ končano osnovno šolo) odšlo iz Osrednjeslovenske regije (okoli 1,5 %). Nekaj slabše izobraženega prebivalstva (manj kot 0,5 %) se je odselilo tudi iz Koroške regije, vse druge regije pa so slabše izobraženo prebivalstvo pridobivale. Največ takih prebivalcev je pridobila Spodnjeposavska regija (več kot 2 %), okoli odstotka še Jugovzhodna Slovenija in Notranjsko-kraška regija, preostale pa bistveno manj. Če pa gledamo le prebivalstvo brez izobrazbe, je edina regija, ki je to prebivalstvo izgubila, Osrednjeslovenska, največ pa so ga pridobile Spodnjeposavska, Pomurska in Jugovzhodna Slovenija. Največ nižje izobraženih ostane v Goriški in Pomurski regiji.

Pri prebivalstvu z najmanj višjo izobrazbo je položaj običajno ravno obraten. Edini regiji, ki sta v Sloveniji pridobili tako prebivalstvo, sta Osrednjeslovenska in Gorenjska, če gledamo samo visoko izobrazbo, pa izključno Osrednjeslovenska regija. Največ višje in visoko izobraženega prebivalstva je izgubila Zasavska regija (več kot 10 %). Večina prebivalstva iz Zasavske regije se je tudi preselila v Osrednjeslovensko. Običajno je prva destinacija, kamor se je prebivalstvo preselilo, Osrednjeslovenska regija, druga pa geografsko sosednja regija (npr. iz Pomurske se najpogosteje selijo v Osrednjeslovensko, druga najpogostejša destinacija pa je Podravska regija). To velja za bolj izobražene. V Osrednjeslovenski regiji tudi največ višje in visoko izobraženih ostane in se ne selijo (96 %), v Spodnjeposavski regiji pa je na voljo bistveno manj delovnih mest za tamkajšnje visoko izobraženo prebivalstvo, saj jih v regiji ostane le 86 %, kar je najmanjši delež med regijami. Osrednjeslovenska regija je edina regija, v katero se je v obdobju med popisoma prebivalstva v letih 1991 in 2002 več visoko izobraženega prebivalstva priselilo kot odselilo. Pridobila je 7,8 % visoko izobraženega prebivalstva. Obenem je izgubila največ prebivalstva s končano največ osnovno šolo.

Podatki o selitvah prebivalcev po izobrazbeni strukturi med zadnjima popisoma kažejo na izrazito priseljevanje visoko izobraženih prebivalcev v Osrednjeslovensko regijo, kar ni presenečenje. Že pred letom 2002 so se v Osrednjeslovenski regiji močno koncentrirale tudi gospodarske aktivnosti, kar se nadaljuje še danes in vpliva na privlačnost Osrednjeslovenske regije za priseljevanje. V tej regiji je bistveno večja ponudba delovnih mest (leta 2002 je bilo okoli 30 % delovnih mest Slovenije v Osrednjeslovenski regiji), na privlačnost

Zemljevid 2: **Število odselitev visoko izobraženega prebivalstva med popisoma 1991 in 2002 po regijah (vključeni prebivalci stari 15 let in več, ki so bili prisotni ob obeh popisih)**

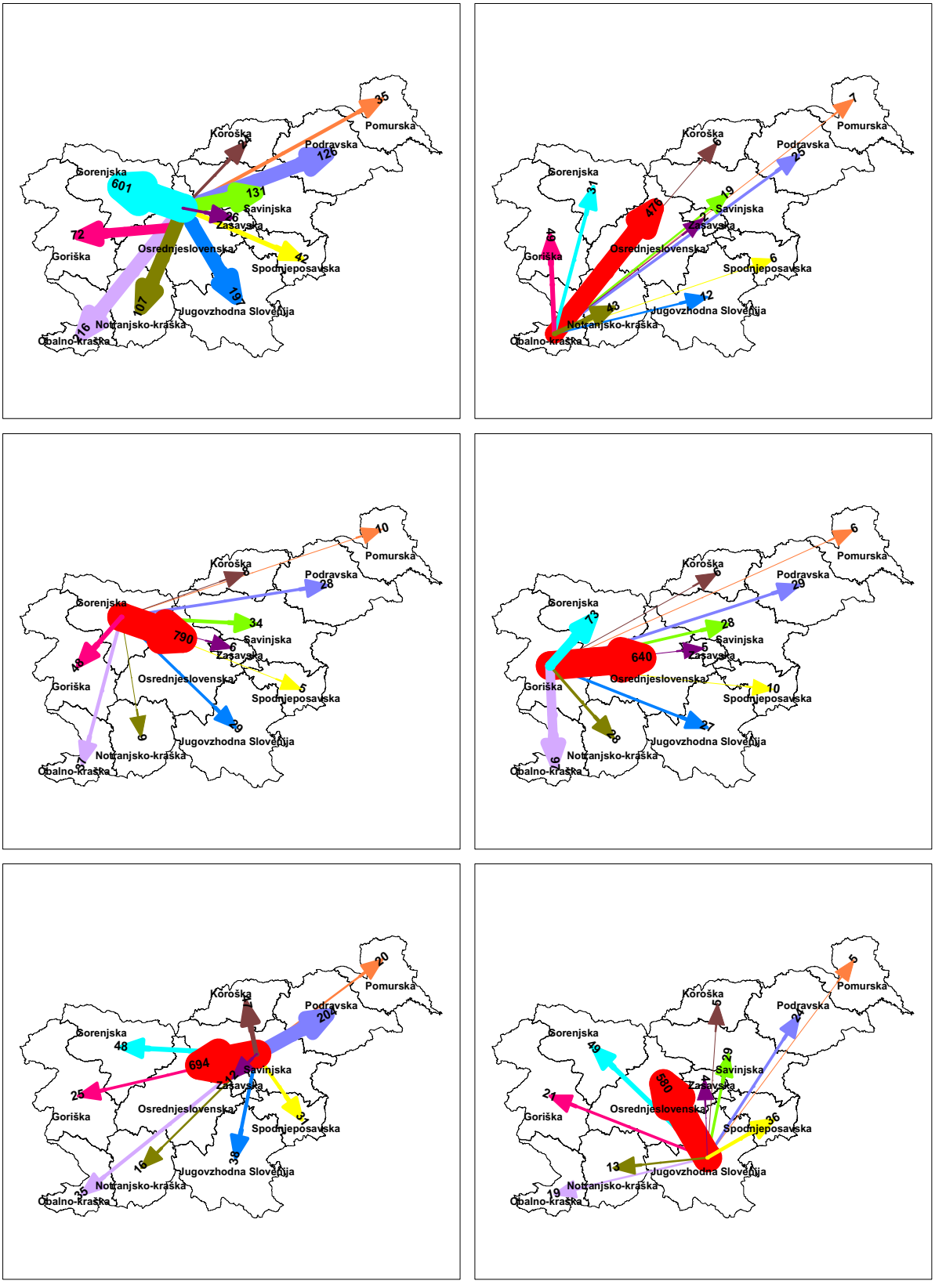

Vir: SURS, GURS, preračuni in kartografija UMAR.

Zemljevid 2: **Število odselitev visoko izobraženega prebivalstva med popisoma 1991 in 2002 po regijah (vključeni prebivalci stari 15 let in več, ki so bili prisotni ob obeh popisih)**

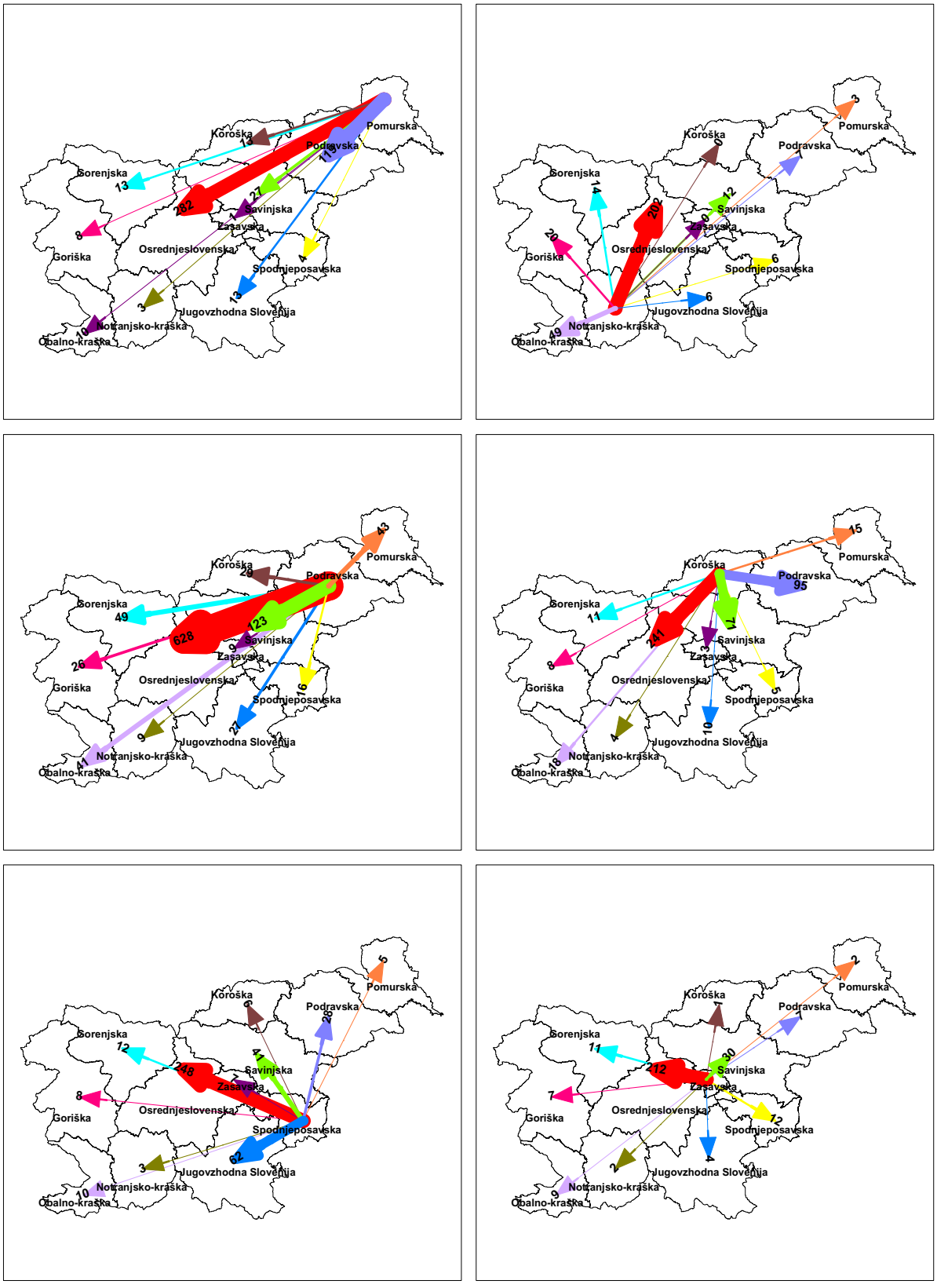

Vir: SURS, GURS, preračuni in kartografija UMAR.

Zemljevid 3: **Število odselitev prebivalstva z nizko izobrazbo med popisoma 1991 in 2002 po regijah (vključeni prebivalci stari 15 let in več z največ končano osnovno šolo, ki so bili prisotni ob obeh popisih)**

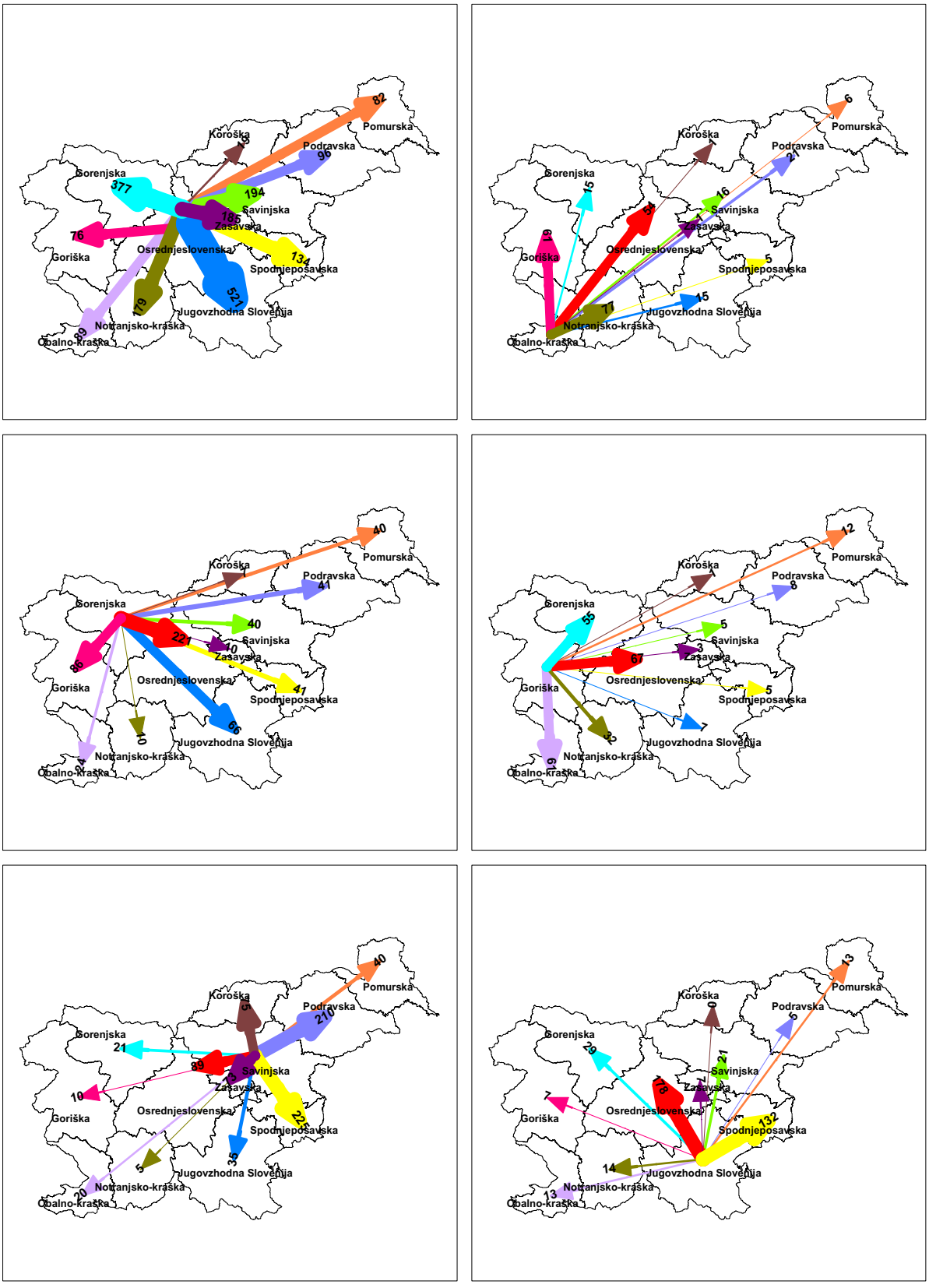

Vir: SURS, GURS, preračuni in kartografija UMAR.

Zemljevid 3: **Število odselitev prebivalstva z nizko izobrazbo med popisoma 1991 in 2002 po regijah (vključeni prebivalci stari 15 let in več z največ končano osnovno šolo, ki so bili prisotni ob obeh popisih)**

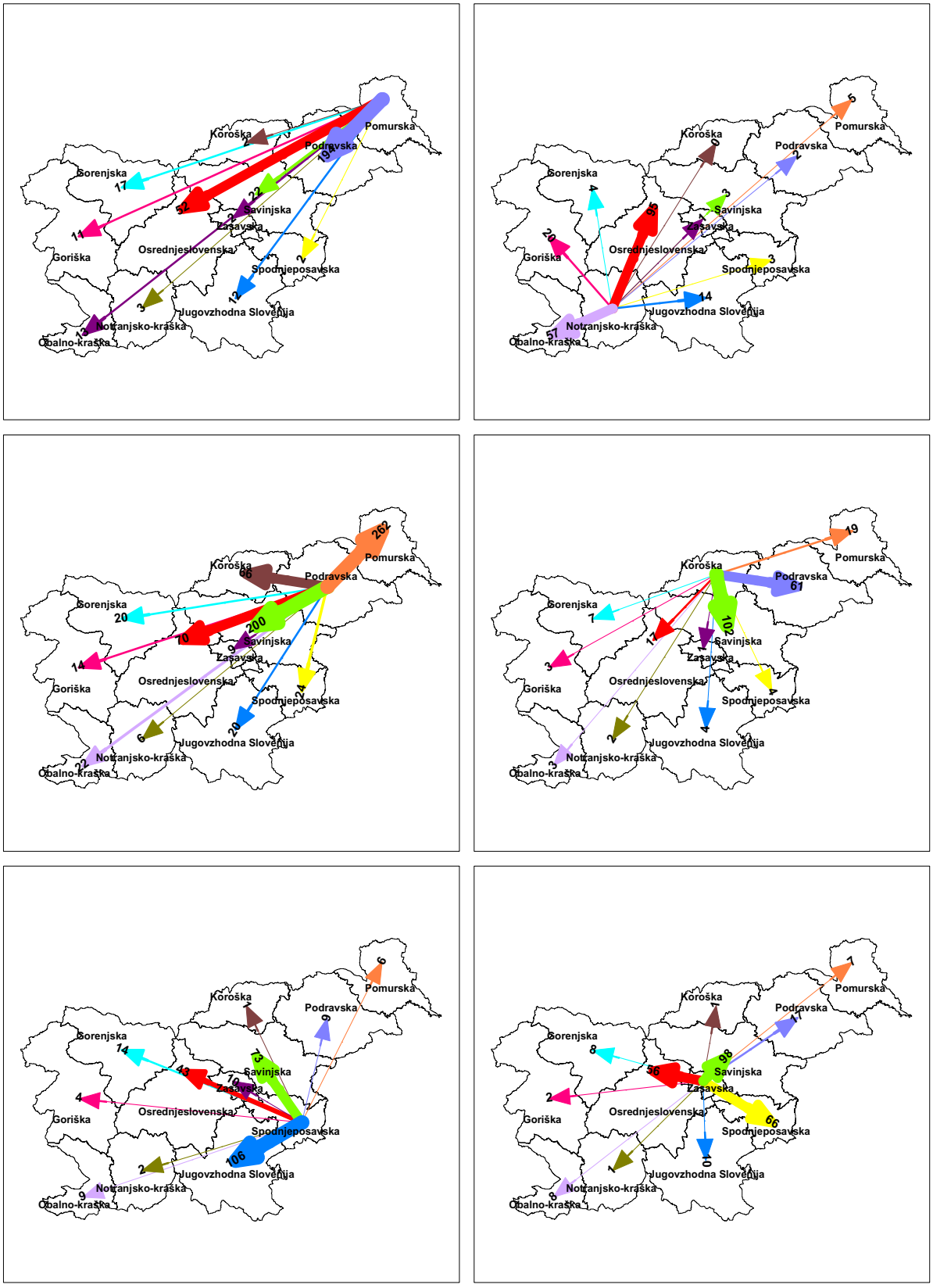

Vir: SURS, GURS, preračuni in kartografija UMAR.